

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 30, İstanbul 2023, 443-485

ME'DEBÜ'L-FUZALÂ'L-ÂRİFİN: ABDÜLMECİD BİN ŞEYH NASÛH ET-TOSYEVİ'NİN (Ö. 1588?) DÖRT BÜYÜK HALİFE MENAKİBNAMESİ

Metin Samancı

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
(metin.samanci@bilecik.edu.tr), ORCID: 0000-0002-6193-0370 / **Assit. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University Humanities
and Social Sciences Faculty Turkish Language and Literature Department**

Hacı İbrahim Demirkazık

Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
(ibrahim.demirkazik@bilecik.edu.tr), ORCID: 0000-0002-0537-2853 / **Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University Humanities and Social
Sciences Faculty Turkish Language and Literature Department**

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 01.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 09.05.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2023

Yayın Sezonu: Bahar

Atıf/Citation

Samancı, Metin, Demirkazık, H. İbrahim (2023), "Me'debü'l-Fuzalâ'l-Ârifîn: Abdülmecid bin Şeyh Nasûh et-Tosyevî'nin (ö. 1588?) Dört Büyük Halife Menakıbnamesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 30, 443-485.

Samancı, Metin, Demirkazık, H. İbrahim (2023), "Me'debü'l-Fuzalâ'l-Ârifîn: Abdulmecid Bin Sheikh Nasuh et-Tosyevi's (d. 1588?) Manaqıbnamah On Four Great Caliphs", *Journal of Ottoman Literature Studies*, 30, 443-485.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn: Abdülmecîd Bin Şeyh Nasûh Et-Tosyevî'nin (Ö. 1588?) Dört Büyük Halife Menakıbnamesi

Özet

XVI. yüzyılda yaşamış Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh tefsir, hadis, kalam gibi birçok alanda eser telif etmiş çok yönlü bir sufidir. Yaşadığı dönemin muteber tarikatlerinden olan Zeyniyye tarikatının postnişinlerinden Tosyalı Şeyh Nasûh bin İsrail'in oğlu olan Abdülmecîd Efendi, Arapça ve Farsça eserlerinin yanı sıra aynı zamanda Mecîdî mahlasıyla gerek tercüme gerek telif olarak toplam yirmi dört kadar da Türkçe eser sahibidir. Bu eserlerden biri de 1580-81 yılında *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî Menâkıbi'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn* adıyla mesnevi nazım biçiminde kaleme aldığı eseridir. Eserde yer yer rivayetlere de işaret edilerek her bir halife hakkında beşer menkıbe, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında ise bir menkıbe olmak üzere toplam 21 menkıbe aktarılmıştır.

Bu çalışmada gerek biyografik başvuru kaynaklarından gerekse daha önce yapılmış akademik yayınlardan hareketle Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh et-Tosyevî'nin kısaca biyografisi ortaya konmuştur. Daha sonra ise çalışmamızın ana konusunu teşkil eden *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî Menâkıbi'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn* adlı menakıbnamenin incelemesine ve değerlendirilmesine geçilmiştir. Bu kısımda ilk önce eser; eldeki tek yazma nüshasından hareketle konusu, telif tarihi, beyit sayısı, kullanılan vezinler vb. bakımdan ana hatlarıyla tanıtılmış daha sonra eserde aktarılan 21 menkıbenin özeti verilmiştir. Bunun ardından eser edebî yönden incelenmiştir ve eserin edebî seviyesi bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın sonunda elimizdeki tek nüshadan hareketle *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn* adlı eserin çeviri yazılı metni ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mecîdî, menakıbname, Dört Halife, mesnevi, Osmanlı şiiri.

Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn: Abdulmecid Bin Sheikh Nasuh et-Tosyevi's (D. 1588?) Manaqıbnamah On Four Great Caliphs

Abstract

Abdulmecid bin Sheikh Nasuh, who lived in the 16th century, is a versatile sufi who has written works in many fields such as tafsir, hadith and kalam. Abdulmecid Efendi, who was the son of Sheikh Nasuh bin Israel Tosyalı, one of the followers of the Zeyniyye sect, which was one of the respected sects of his time, also has a total of twenty-four Turkish works under the pseudonym Mecidi, both in translation and in copyright, in addition to his many Arabic and Persian works. One of these works is *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî menâkıbi'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn*, which he wrote in the form of mesnevi verse in 1580-81. In the work, the narrations were also pointed out from place to place, five for each caliph and one for the Hasan and Huseyin total of 21 legends were quoted.

In this study, a brief biography of Abdulmecid bin Sheikh Nasûh et-Tosyevî is presented, based on both biographical reference sources and previous academic publications. Then, the examination and evaluation of the menakıbname named *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî menâkıbi'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn*, which is the main subject of our study, has been started. In this section, firstly, the work is introduced with its main lines in terms of its subject, copyright date, number of couplets, meters used, etc., based on the only manuscript copy available, and then a summary of the 21 legends quoted in the work is given. After that, the work was examined in terms of literature and the literary level of the work was evaluated. At the end of the study, the translated text of the work named *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn* was revealed, based on the only copy we have.

Keywords: Classical Turkish literature, mawlid, dream, dream interpretation.

Giriş

Tasavvuf tarihinin ve İslami dönem Türk edebiyatının temel kaynakları arasında yer alan menakıbnamelerin çok sayıda tanımı yapılmış ve bu tür hakkında bugüne dek çok şey söylenmiştir. Burada söylenenleri yeniden tekrar etmek yerine incelediğimiz eserin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir çerçeve sunmanın daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Sözlükte *menākīb* 'dağ yolu, geçit; övgüye değer fazilet, hüner ve davranış' anlamlarına gelen *el-menākabet* kelimesinin çoğuludur. 'Övgüye değer fazilet, hüner ve davranış' anlamları miladi IX. yüzyılda hadis kitaplarında sahabe faziletlerini anlatan bölümlerin başlığı olarak bu kelimenin kullanılmasıyla ortaya çıkmış; daha sonra kelimenin anlamı halifeler, bir kabile veya soy, mezhep imamları ve hatta şehirlerin faziletlerini anlatan eserleri karşılayacak şekilde genişlemiştir.

Menkıbelerin temel konularından olan keramet, velilerin gösterdiği olağanüstü haller anlamına gelir ve veli kavramının oluşmasıyla gelişmiştir. Zamanla keramet ve velilik ayrılmaz iki kavram olagelmıştır. Tasavvuf yayıldıkça velilik ve keramet kavramları da insanların zihin dünyasında yer ediyordu. İslam'ı tasavvuf aracılığıyla öğrenen Türkler, İslam öncesi kültürlerinde olağanüstü hallerin anlatımına aşinaydılar. Bu nedenle evliya menkıbelerine kolaylıkla ilgi duydular; özellikle Ahmed Yesevî'nin (ö. 1166) menkıbeleri Türkler arasında kolaylıkla yayıldı (Ocak 1986: 253).

XVI. yüzyıl tarikatların Osmanlı imparatorluğunda en yoğun faaliyet gösterdikleri, sayı bakımından çoğaldıkları bir dönem olduğu için menakıbname edebiyatının da en bol ürün verdiği dönemdir. Bu yüzyılda kaleme alınan menakıbnamelerin bir kısmı önceki dönemlerde yaşamış Türk veya Türk olmayan din büyüklerine dairdir. Ayrıca bu yüzyılda Arapça ve Farsçadan Türkçeye menakıbname çevrildiği de görülür (Ocak 2007: 614).

Abdurrahman Güzel menakıbnameleri biyografik menakıbnameler ve derleme menakıbnameler olarak iki grupta inceler. Biyografik menakıbnameler din büyüğü hayatta iken veya vefatından kısa bir süre sonra kaleme alınmış eserler olup bunlar bir ölçüde tarihi gerçeklerle uygunluk gösterir. Derleme menakıbnameler ise sevilen büyüğün vefatından uzun bir zaman sonra tek bir kişi tarafından ya da ayrı ayrı yazılan menkıbelerin bir araya getirilmesiyle oluşur. Bu uzun süren ayrı yazımların derlenmesi esnasında menakıbnamesi hazırlanan büyüğe duyulan sevginin yoğunluğuna göre eklemeler yapılabilir. Bundan dolayı –tarihî, dinî ve sosyal konuları incelerken başvurulacak kaynaklardan olsalar da- genel itibarıyla bu tip eserlerin tarihle olan bağı zayıftır (2014: 440-441).

Bu türe dair çalışmalarıyla tanınan Ahmet Yaşar Ocak, menakıbnamelerin biçim olarak son derece kısa ve sade, her tür üslup ve edebî kaygıdan uzak metinler olduğunu söyler (2007: 607). İnceleme bölümünde görüleceği üzere *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin* de bu tanımlamalara uygun düşecek bir üsluba sahiptir.

Klasik Türk edebiyatında didaktik eserler için daha çok nesir tercih edilmiş olmakla birlikte zamanla okumada ve ezberlemede kolaylık sağlaması ve müellifinin şair olması gibi tesirlerle nazmın öne çıktığı hatta kimi dinî konuları manzum olarak aktarmanın gelenek hâlini aldığı söylenebilir (Çelebioğlu 1998: 350). Elbette bu durum dini ve öğretici bir tür diyebileceğimiz menakıbname türü için de geçerlidir. Pala, manzum ve mensur olarak tahmini 100'ün üzerinde menakıbname kaleme alındığını söylerken (1998: 268) manzum menakıbnameler üzerine bir tür çalışması yayımlamış Kiremitçi toplam 34 manzum menakıbname tespit etmiştir (2018: 200-204). Yayınladığımız bu eserle birlikte sayı 35'e çıkar. İleride yapılacak daha geniş çaplı çalışmalar sonucunda bu sayının artması muhtemeldir.

Müslümanlar için Hz. Peygamber'den sonra en değerli şahıslar olan Dört Büyük Halife (Hulefâ-yı Râşidîn) İslami dönemin ilk örneklerinden itibaren Türk edebiyatında pek çok eserde

söz konusu edilmiştir¹. Divanlarda Dört Halife övgüsündeki şiirlere de naat dendiğini biliyoruz (Yeniterzi 1993: 1-2). Devlet büyüklerine yazılan kasidelerde memduh adalet, ilim, cesaret, hayâ, takva gibi konularda övülecekse onun Dört Büyük Halife'ye benzetildiği de bilinen bir husustur. Yine gelenekte mesnevilerde naat bölümünden sonra Dört Büyük Halife övgüsünde şiirler yer alır (Ünver 1986: 436). Divanlar ve mesneviler dışında onların dış görünüşlerinden söz eden hilyeler², mevlitler³, Hz. Ali ve Hz. Ebu Bekir'e uzanan tarikat silsileleri⁴, hikmetleri sözlerinden derlemeler⁵, cenknameler⁶, faziletnameler⁷ ve müstakil menakıbnameler⁸ gibi türler göz önüne tutulduğunda gerek farklı vesilelerle dolaylı olarak gerekse telif edilen müstakil eserlerle doğrudan Dört Büyük Halife'nin bu edebiyatta oldukça müstesna bir yere sahip olduğu görülür. Burada andığımız türler dışında birçok tür ve verdiğimiz örnekler dışında birçok örnek saymanın mümkün olduğunu düşünürsek bu müstesna yer daha da iyi anlaşılır. Dolayısıyla Türk edebiyatında tarih boyunca Dört Halife'nin menkıbelerinden söz eden müstakil menakıbnamelerin kaleme alınmış olması beklenen bir durumdur. Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh tarafından kaleme alınmış olan, *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî Menâkıbi'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn* adını taşıyan ve çalışmamıza konu olan menakıbname de bu eserlerden biridir.

I. Eserin Müellifi Abdülmecîd bin Şeyh Nasuh Hakkında Genel Bilgiler

Tam adı, şeceresi ve künyesi Abdülmecîd bin eş-Şeyh Nasûh bin İsrâil et-Tosyevî el-Amasyevî er-Rumî el-Hanefî es-Sûfî olan (Katib Çelebi, II/1762); (Bağdatlı, I/620) Mecîdî tefsir, hadis, kelim, tasavvuf gibi birçok alanda eser vermiş velud bir müelliftir. Buna karşın hayatına ilişkin elimizdeki veriler sınırlıdır (Erbaş 2006: 162). Bu sınırlı bilgilerimiz ise bazı çelişkiler ve yanlışlıklar içermektedir. Bu karışıklığa yol açan önemli nedenlerden biri de *Osmanlı Müellifleri'*nde iki farklı Abdülmecîd bin Şeyh Nasuh biyografisi yer almasıdır. Meşhur musiki nazariyatçısı Lâdikli Mehmet Efendi'nin (ö. XVI. yüzyılın başları) babasının adı Abdulhamîd iken Gustave Flügel'in (ö. 1870) *Keşfü'z-zünûn* neşrinde sehven Abdülmecîd olarak kaydedilmiş; Bursalı Mehmed Tahir (ö. 1925) *Osmanlı Müellifleri'*nde bu bilgiden hareketle hatalı olarak söz konusu kişiyi Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh olarak kaydetmiş ve böylece iki farklı kişinin biyografisi birbirine karışmıştır (Demirkazık 2022: 67).

Müellif bazı tarikat büyüklerinin ve babasının menkıbelerini kaleme aldığı *Menâkıbu'l-Evliyâ* adlı eserinde dedesini Kâdirî tarikatından icazetli, velayet ve kerametleri ile meşhur İsrâil Dede olarak tanıtır (Küçük 2013: 51). Babası Şeyh Nasuh ise Taşköprülüzâde Ahmed Efendi (ö. 1561) tarafından "âlim ve dosdoğru bir adam" sözleriyle övülür. Taşköprülüzâde onun hâfız olduğunu, şiir yazdığını, hüsnühat sanatıyla ilgilendiğini aktarır ve Zeyniyye tarikatine⁹ intisap edip şeyhinin vefatından sonra irşat postuna oturduğunu söyler (Hekimoğlu 2019: 678). Görüldüğü gibi Abdülmecîd Efendi ilim, sanat ve tasavvufla iç içe yaşamış bir ailenin ferdidir.

¹ (Çavuşoğlu 2005).

² (Erdoğan 2013); (Ceyhan 2006a).

³ (Yekbaş 2012).

⁴ (Kiremitçi 2017).

⁵ (Ceyhan 2006b); (Durmuş 2015).

⁶ (Çetin 1997); (Atalan 2012).

⁷ (Yemîni 2002).

⁸ (Kurt 2015); (Kale 2016); (Arslan 2017); (Ceyhan – Koyuncu 2017).

⁹ Müellifin intisap ettiği bu tarikat Sühreverdiyye tarikatının Zeynüddin el-Hâfî'ye (ö. 1435) nisbet edilen bir koludur. Tarikatın müntesipleri arasında Molla Fenârî, Abdurrahim-i Rûmî, Kutbüddinzâde İznîkî, Şeyh Vefâ, Sinan Paşa, Molla Lutfî gibi önemli isimler yer alır. Müellifimizin memleketi olan Tosya/Kastamonu da bu tarikatın XVI. yüzyıldaki merkezlerinden biridir. Bk. (Öngören 2003) ve (Öngören 2013).

Babasının tesiriyle Zeyniyye tarikatine intisap eden Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh kazandığı ilim ve irfan ile irşat postuna oturmasa bile tarikatın ileri gelenlerinden biri oldu (Mehmed Tahir 1333: I/113). Başta fıkıh, tefsir ve hadis gibi ilmî konular olmak üzere çok sayıda eser telif eden müellif, eserlerinin önemli bir kısmını Arapça kaleme almış; bunun yanı sıra Arapça ve Farsçadan tercüme yapmıştır. Şairin Türkçe eserlerinin sayısı 24 olarak tespit edilmiştir (Demirkazık 2022: 70-72).

Mecîdî'nin bazı Türkçe eserlerini kaleme alırken daha önce yazılmış eserlerden etkilenme ve o eserlerde geçen beyitleri yeniden kurma yoluna gittiği görülür. Bu bağlamda *Kıssa-i Çoban* isimli eseri dikkat çekicidir. Yazar, kaynağı *Mesnevî-i Ma'nevî*'deki çoban kıssası olan bu eserini kaleme alırken daha önce aynı kıssayı *Çoban-nâme* adıyla tercüme eden ve tercüme esnasında yaptığı eklemelerle adeta içeriği yeniden kurgulamış olan ve pek çok açıdan telif niteliği kazandıran Dede Ömer Rûşenî'den (ö. 1487) etkilenmiştir. Hatta bu durum etkilenmenin de ötesindedir. Zira oradaki bazı ifadeleri hiç değiştirmeden kendi eserine nakletmiştir (Demirkazık 2022: 81-83). Mecîdî *Kıyâfetnâme* eserinde de benzer bir yaklaşım sergilemiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla Abdülmecîd Efendi, Hamdullah Hamdî'nin (ö. 1503) *Kıyâfet-nâme*'sindeki 132 beyti bazılarında küçük değişiklik yaparak, bazılarını ise aynı anlama gelecek şekilde yeniden kurgulayarak eserine dâhil etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Abdülmecîd Efendi'nin *Kıyâfet-nâme* adlı eserini oluştururken Hamdullah Hamdî'nin aynı adlı eserini temel aldığı ve çeşitli eklemeler yaparak kendi eserini vücuda getirdiği söylenebilir (Demirkazık 2015b: 32-33). Bu durum "Mecîdî aynı yaklaşımı bu makaleye konu olan *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin* adlı eserinde de tekrarlamış olabilir mi?" sorusunu akla getirmektedir. Bu soruya cevap bulmak gayesiyle yaptığımız araştırmalarda *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin* için böyle bir durumun söz konusu olduğuna dair bir kanıt tespit edemedik. Bununla birlikte ileride yapılacak yeni çalışmalarda bunu destekleyecek veya ortadan kaldıracak bulgulara ulaşılabileceğini umut ediyoruz.

Şairin vefat tarihine ilişkin farklı görüşler öne sürülmüştür. Bağdatlı İsmail Paşa *Hediyyetü'l-Ârifin*'de 1552 tarihini verirken (1951: I/620) *İzahu'l-Meknûn*'da 1588 tarihini verir. Kehhâle de Bağdatlı'nın verdiği bilgiyi tekrarlar (1957: V/171). Tahir Olgun ise 1565 tarihini verir (1333: I/113). Eserlerinin telif tarihleri göz önüne alınarak yapılan değerlendirmelere göre müellifin 1588 tarihinde vefat etmiş olma ihtimali daha kuvvetlidir (Hayta 2008: 18); (Hayta-Birişik 2007: 348-49).

Hayatına ilişkin değerlendirmelerde onun âlim, müfessir ve sufi yönü öne çıkarılır (Hayta-Birişik 2007: 347). Kuşkusuz bu değerlendirmeler onun çok yönlü kişiliğine işaret eder. Bununla birlikte miraciye, kıyafetname (Demirkazık 2015b) gibi farklı türlerde ortaya koyduğu çok sayıda manzum eserle şair vasfını da onun çok yönlü kişiliğine eklemek gerekmektedir (Demirkazık 2015a: 856). Bu çalışmada ele aldığımız *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin* adlı menakıbnamesi de onun bu manzum eserlerinden biridir.

II. *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin*'in Tanıtımı

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Yazma Başlıklar koleksiyonu 4027 numarada kayıtlı yazmanın 20^a-32^b varakları arasında *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin fî Menakıbi'l-Hulefâ'î'r-Râşidîn* başlığıyla yer alır. Başlık, *Âriflerin Faziletlerinin Ziyafeti: Dört Büyük Halifenin Menkıbeleri* şeklinde günümüz Türkçesine aktarılabilir. Eserin sonundaki temmet kaydında h. 988 m. 1580/1581 tarihi verilmiştir. Müellif adını başlıkta *Nazẓamehâ Efşaru 'İbādillâhi'l-Melikü'l-Celîl 'Abdülmecîd İbni Eş-Şeyh Naşûh Bin İsrâ'îl* ifadesiyle dile getirir. Nesih hattıyla bölüm başlıkları sürh diğer kısımlar siyah mürekkeple işlenmiş yazmanın her bir varağı 21 satırdan oluşur. Yazının okunaklı olduğunu söylemek mümkündür; buna karşın yazmadaki bazı kısımlarda mürekkep dağılmış, diğer sayfaya bulaşmış durumdadır. Bu kısımların çoğunluğunun okunması imkân dâhilinde değildir.

Eser 14 satır tutan, besmele-hamdele-salvele bölümlerini içeren mensur bir mukaddime ile başlar. Bu kısımda “Hz. Ebu Bekir’in sevgisi bağışlanmayı gerekli kılar; Hz. Ömer’in sevgisi isyanı yok eder; Hz. Osman’ın sevgisi imanı güçlendirir; Hz. Ali’nin sevgisi cehennem ateşini söndürür.” mealinde bir hadis-i şerif (Deylemî, 2010: 142) aktarılır. Müellif bu hadis-i şerifin tesiriyle bu risaleyi kaleme aldığını belirtir ve eserini dört büyük halifenin her biri için seçtiği beşer menkıbe ile toplam 20 menkıbeden oluşturduğunu ifade eder. Eserin hatime bölümünde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in değeri hakkında bir menkıbe daha aktarır. Böylelikle toplam menkıbe sayısı 21’e ulaşır. Eserde aktarılan makalelerin özetleri aşağıda verilecektir.

Yukarıda aktardığımız Abdurrahman Güzel tarafından yapılan sınıflandırmaya göre *Menâkıb-ı Hulefâ-i Râşidîn* biyografik menakıbnamelere dâhil edilebilir. Her ne kadar eser XVI. yüzyılda kaleme alınmış olsa da müellifin aktardığı menkıbeler erken dönemde yazılmış kaynaklardan hareketle yazılmıştır. Müellif zaman zaman menkıbenin geçtiği kaynağa da işaret eder.

Yazma içerisinde yer alan bu tahrip olmuş kısımların imkân ölçüsünde okunduğunu, okunamayan kısımların metin tamiri yoluyla tespit edilmeye çalışıldığını belirtelim. Metin tamiriyle ortaya konamayan kısımların görüntüsünün eklendiğini söyleyerek bu kısımların metin tamiri çalışmalarına kaynak teşkil edecek mahiyette olduğunu araştırmacıların dikkatine sunarız.

III. Menkıbelerin Özetleri

1. Hz. Ebu Bekir Hakkındaki Menkıbeler

1.1 Hz. Ebu Bekir’in İslam’a Girişi Hakkında (9-39. beyitler)

Bu menkıbe yer yer Hz. Ebu Bekir’in dilinden anlatılmıştır. Hz. Ebu Bekir ticaret için Şam’a gittiğinde bir rüya görür. Rüya tabirinde derin bir ilme sahip olan Rahip Buhayra’ya¹⁰ rüyasını anlatır. Buhayra ona nereden geldiğini, ne iş yaptığını ve hangi kabileden olduğunu sorar. Hz. Ebu Bekir Mekke’den geldiğini, ticaret ile uğraştığını ve Haşimoğulları’ndan olduğunu söyler. Rahip ona eğer rüyası gerçek olursa onun kavminden bir peygamber çıkacağını ve kendisinin de onun dinine gireceğini, vefat ettiğinde onun halefi olacağını söyler. Hz. Ebu Bekir bu rüyasını kimseye anlatmaz. Hz. Muhammed’e peygamberlik görevi verildiğinde Hz. Ebu Bekir ona gider ondan peygamberlik için delil ister. Hz. Peygamber ona gördüğü rüyanın ve Buhayra’nın tabirinin delil olarak yeterli olduğunu söyler. Hz. Ebu Bekir iman edip Hz. Peygamber’in boynuna sarılır onu öper. Ardından onunla birlikte cennete girmek için dua eder. Müellif okuyucudan bu duaya âmin demesini isteyerek menkıbeyi bitirir.

1.2. Sevr Mağarası’nda Hz.Ebu Bekir Susadığında Hz. Peygamber’in Mucizesiyle Mağarada Bir Pınarın Kaynaması (40-63. beyitler)

İbni Abbas’tan aktarılan rivayete göre Hz. Peygamber ve dostu Hz.Ebu Bekir Sevr mağarasına sığındıklarında Hz. Ebu Bekir susuzluk çeker. Hz. Peygamber ona mağaranın ortasına gitmesini, orada onun için bir nehir aktığını söyler. Hz. Ebu Bekir kendisi için mucize gösterilmesinden ve böylece suya kavuşmaktan çok mutlu olur. Bu sevinçle Hz. Peygamber’e Allah katındaki değerini sorar. Hz. Peygamber ona “Seni sevmeyen cennete giremez. Yetmiş peygamberin amelinde de sahip olsa sana buğzedene cennet nasip olmaz.” buyurur.

¹⁰ Kaynaklarda daha ziyade Bahira olarak geçen Hz. Muhammed’in çocukluğunda Suriye’de görüştüğü rivayet edilen rahibin adı eserde Buhayra şeklinde harekelenmiştir. Biz de müstensihin bu tercihiyle bağlı kaldık.

1.3. Hz. Ebu Bekir'in Allah Katındaki Değeri ve Onun Düşmanlarının Değersizliği (64-76. beyitler)

Bir zat (silik olduğu için ismi tespit edilemedi) Mekke'ye vardığında hâli çok kötü bir hasta görür. Onun hâline acıyıp şifa bulması için Kur'an-ı Kerim okumak ister. Ancak gaipten bir ses işitir. Onun "rafz ehli" olduğu ve Hz. Ebu Bekir'i sevmediği söylenir. Böylece o zat hasta olan kişi için Kur'an-ı Kerim okumaktan vazgeçer.

1.4. Adının Hz. Muhammed'e Yakınlığı ve Gök Ehli Arasındaki Yeri (77-99. beyitler)

Ebu Hureyre'den aktarıldığına göre Hz. Peygamber miraca çıktığında göğün her katında isminin yanına Hz. Ebu Bekir'in isminin de yazıldığını görmüştür. Ardından başka bir rivayete geçilir. Hz. Peygamber'e Cebrail geldiğinde Hz. Ebu Bekir yanına uğrar. Cebrail onu tanır ve onun göklerde Halim ve Sıddık olarak anıldığını söyler.

1.5. Hz. Peygamber İçin Sipariş Edilen Mühre Hz. Ebu Bekir'in de Adının Yazılması (100-130. beyitler)

Hz. Peygamber bir gün Hz. Ebu Bekir'i kendisine mühür kazdırmak için bir nakkaşa gönderir. Hz. Peygamber'in siparişinde mühürün üstüne *La ilahe illallah* yazılmasını ister. Hz. Ebu Bekir mühürçüye gittiğinde ona mühre *Muhammedu'r-rasulullah* da yazmasını söyler. Mühür siparişi geldiğinde üzerinde Sıddık da yazılı olduğu görülür. Hz. Peygamber bu durumu. Hz. Ebu Bekir'den sorar. Mühre sadece Allah'ın adının yazılmasını istediğini hatırlatır. Hz. Ebu Bekir ise Allah adının yanına onun elçisinin adının yazılmasının uygun olacağı düşüncesiyle mühürü bu şekilde sipariş verdiğini ancak mühürçüden kendi adını yazmasını istemediğini söyler. O esnada Cebrail inerek mühre Sıddık adını yazdırmanın kendisi olduğunu söyler. Hz. Ebu Bekir, Peygamber'in adının Allah'ın adından ayrı kalmasına razı gelmediği için Allah da onun adını Peygamber'in adından ayrı tutmadığını iletir. Menkıbe sonunda bu rivayetin Fahreddin Râzî'den aktarıldığı söylenir.

2. Hz. Ömer Hakkındaki Menkıbeler

2.1. Hz. Ömer'in İslam'a Girişi (131-173. beyitler)

İlk menkıbede Hz. Ömer'in İslam'a girişi kendi dilinden aktarılmaktadır. Hz. Ömer ilk başlarda Hz. Muhammed'e düşman olduğunu anlatır. Bir gün ona Kabe'de rastlar. Hemen arkasında durup Hz. Muhammed'in Kur'an-ı Kerim okuyuşunu dinlemeye başlar. Kur'an-ı Kerim'e kulak verince ondaki belagat ve fesahatten çok etkilenir. Hz. Muhammed'in şair olduğuna hükmeder. Ancak o esnada Hz. Muhammed Hâkka suresinin 40-41. ayetlerini okur. Bu ayetlerde Kur'an-ı Kerim'in şair sözü olmadığı vurgulanır. Hz. Ömer bu duruma çok şaşırır ve Hz. Muhammed'in içinden geçenleri bilen bir kâhin olduğuna hükmeder. O esnada Hz. Muhammed Hâkka suresinin 42-43. ayetlerini okur. Bu ayetlerde Kur'an-ı Kerim'in kâhin sözü olmadığı; âlemlerin Rabbi'nin sözü olduğu söylenir. Yaşadığı durumun tesiri altında kalan Hz. Ömer, Hz. Muhammed'in meclisine giderek müslüman olur. Onun İslam'a girişiyle müslümanların sayısı 40 olur ve İslam artık açıktan tebliğ edilir.

2.2. Hz. Ömer'in Hükmü (174-190. beyitler)

Bir Yahudi ile bir münafık bir konuda anlaşmazlığa düşerler. Yahudi davayı Hz. Muhammed'e taşır. Ancak münafık verilen hükme razı olmaz ve davayı Hz. Ömer'e iletir. Münafığın verilen hükme razı olmayıp kendisine gelmesine çok öfkelenen Hz. Ömer kılıcını alıp onun boynunu vurur.

2.3. Hz. Ömer'e Faruk Lakabının Verilmesi (191-198. beyitler)

Nezzal bin Sebre'den rivayet edildiğine göre Hz. Ali'ye Hz. Ömer sorulmuştur. Hz. Ali, hak ile batılı ayırt ettiği için ona Allah tarafından Faruk lakabının verildiğini söyler.

2.4. Hz. Ömer'in Göklerde Faruk Olarak Tanınması (199-208. beyitler)

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre bir gün Hz. Peygamber mescitte otururken ona Cebrail gelir. O esnada içeri Hz. Ömer girer ve Cebrail onu görünce tanır. Hz. Peygamber ona Hz. Ömer'in göklerde tanınıp tanınmadığını sorar. Cebrail onun göklerde Faruk olarak bilindiğini ve yerden çok göklerde tanındığını söyler.

2.5. Mahşer Günü Allah'ın Hz. Ömer'e Hitabı (209-215. beyitler)

Bir hadis-i şerife göre mahşer günü Allah Hz. Ömer'e Faruk olarak hitap edecektir. Amel defterini ona verecek ve "İster oku, ister okuma." buyuracaktır. Zira o her şekilde cennet ehlidir.

3. Hz. Osman Hakkındaki Menkıbeler

3.1. Hz. Osman'a Zinnureyn Denmesinin Nedenleri (216-230. beyitler)

Osman bin Affan'a Zinnureyn (iki nur sahibi) denmesine dair farklı rivayetler olduğu söylenir. İlk rivayet Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlenmiş olmasıdır. Kendisinden başka kimseye bir peygamberin iki kızıyla evlenmek nasip olmamıştır. Bir diğer rivayet ise her gece namazda Kur'an-ı Kerim'i hatmettiği yönündedir. Biri gece namazının diğeri ise Kur'an-ı Kerim'in nurudur. Diğer rivayet ise hem İslam'dan önce hem de İslam'dan sonra çok cömert olduğu için bu lakabı aldığı yönündedir.

3.2. Hz. Osman'ın İslam'a Girişi ve Rukiyye ile Evlenmesi (231-299. beyitler)

Amr bin Osman'ın babası Hz. Osman'dan rivayet ettiğine göre bir gün Hz. Osman Kabe'nin avlusunda Kureyş'ten bazı kişilerle sohbet ederken Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye'yi Ebu Leheb'in oğlu Utbe'ye nikahladığı söylenir. Hz. Osman bunu duyunca çok üzülür Hz. Peygamber'in kızıyla kendisinin evlenmesi gerektiğini düşünür. Teyzesi Su'dâ binti Kureyze gider. Teyzesi ona rüyasında çok değerli bir kadın ile evleneceğinin müjdesini verir. Bu kişinin Hz. Peygamber'in kızı olduğunu söyler ve onu İslam'a davet eder. Teyzesinin bu davetinden çok etkilenen Hz. Osman hemen Hz. Ebu Bekir'in yanına ulaşır. Hz. Ebu Bekir de onu İslam'a davet edince kalbi İslam'a meyleder. Beraber Hz. Peygamber'in huzuruna giderler ve Hz. Osman müslüman olur. Hz. Peygamber de kızı Rukiyye'yi onunla evlendirir.

3.3. Hz. Osman'ın Ümmü Gülsüm ile Evlenmesi (300-319. beyitler)

Ebu Hureyre'den rivayetiyle Hz. Osman'ın Ümmü Gülsüm'le evliliği anlatılır. Rukiyye vefat edince Hz. Osman Hz. Muhammed ile hısımlık bağının kopmuş olmasına çok üzülür. Hz. Peygamber bunu öğrenince diğer kızı Ümmü Gülsüm'ü onunla evlendirir ve 40 kızı olsa yine bu şekilde onunla evlendireceğini söyleyerek Hz. Osman'ı taltif eder.

3.4. Hz. Peygamber'in Hz. Osman'dan Hayâ Etmesi (320-343)

Hz. Ayşe'den rivayetle bir gün Hz. Peygamber evinde iki baldırı açık bir halde uzanmaktadır. Hz. Ebu Bekir onu ziyarete gelir. Hz. Peygamber aynı şekilde oturmaya devam eder. Ardından Hz. Ömer gelir durum yine aynıdır. Hz. Osman geldiğinde ise baldırlarını örter ve ona tazim ve

ikramda bulunur. Sohbet bitip misafirleri gittikten sonra Hz. Aişe bu durumun hikmetini sorar. Hz. Peygamber bu davranışının hikmetini açıklar. Meleklerin Hz. Osman'dan hayâ ettiğini kendisinin de bu nedenle ondan haya ettiğini söyler. Müellif burada Hz. Peygamber'in ilk iki misafiri geldiğinde daha rahat davranmasını ülfet arttıkça külfetin ortadan kalktığını söyleyerek açıklar. Ancak Hz. Osman'ın diğer iki misafirden farklı olarak hısımlık bağı vardır. Bu nedenle Hz. Peygamber ondan hicap etmiştir. Ayrıca müellif bu üç ismin hayatlarında nasıl bir aradalarsa vefatlarında da bir arada olduklarını ve bu nedenle üçünün de aynı yere defnedilmiş olduğunu hatırlatır.

3.5. Hz. Peygamber'in Hz. Osman'ı Sevmeyen Birinin Cenazesini Kılmaması (346-355)

Cabir'den rivayet edilen bir hadise göre Hz. Muhammed'e bir cenaze getirilir ancak Hz. Muhammed onun cenaze namazını kıldırılmaz. Sebebi sorulduğunda o kişinin Hz. Osman'a buğzedip kötü sözler söylediği için Allah'ın gazabına uğradığını ve bu yüzden onun namazını kılmadığını söyler.

3. Hz. Ali Hakkındaki Menkıbeler

4.1. Hz. Ali'nin Cennetin Kapısını İlk Çalacak Kişi Oluşu (356-368. beyitler)

Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed ona cennetin kapılarını ilk çalacak kişi olduğunu, kendisinden sonra kapıyı açacağını hesapsızca cennete gireceğini müjdelemiştir. Enes bin Malik'ten (ö. 711-12) rivayet edildiğine göre bir gün Hz. Peygamber'e kuş etinden büryan kebabı gelmiştir. Peygamber de en sevgili kullarından birini göndermesi için Allah'a dua eder. Hz. Ali çıkagelir. Müellif burada Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'den sonra en faziletli kulun Hz. Ali olduğunu vurgular.

4.1. Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'le Kardeş Olması (369-376. beyitler)

Abdullah bin Ömer'den (ö. 693) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber bütün ashabını birbiriyle ikili olarak kardeş ilan etmiştir. Her birinin bir kardeşi olmuş ancak Hz. Ali tek kalmıştır. Bu duruma içerlenen Hz. Ali Hz. Peygamber'e gelir ve kendisinin niye bir kardeşi olmadığını sorar. Hz. Muhammed ona iki dünyada onun kardeşi olduğu müjdesini verir.

4.2. Hz. Ali'yi Allah'ın Çok Sevmesi (377-393. beyitler)

Abdullah bin Abbas'tan (ö. 687-88) rivayet edildiğine göre babası ile birlikte Hz. Peygamber'in huzurundayken Hz. Ali gelir. Hz. Peygamber onu yerinden kaldırıp Hz. Ali'yi oturtur. Ona sarılıp gözlerinden öper. Amcası Abbas Hz. Peygamber'den Hz. Ali'ye gösterdiği yoğun ilgisinin hikmetini sorar. Hz. Peygamber onu Allah'ın daha çok sevdiğini söyler. Bütün peygamberlerin zürriyetinin onun soyundan devam edeceğini söyler. Onu ilmin kapısı olarak vasfeder.

4.3. Hz. Ali'nin Kerrema'llahu Vechehu İfadesiyle Anılışı (394-405)

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre bir gün Hz. Peygamber'in huzurundayken bir kuş gelir. Kuş onun kucağına bir yeşil badem bırakır. Hz. Peygamber onu öpüp kırar. İçinden eşsiz bir inci çıkar. Üzerine sarı yazıyla "Ali'ye, Resul'e ve tüm müminlere rahmet ettim. Onun yüzünü putlardan uzağa çevirdim." yazılıdır. Müellif, Hz. Ali'ye bundan dolayı *kerrema'llahu vechehu* (Allah onun yüzünü değerli kıldı.) dendiğini söyler.

4.4. Hz. Ali'nin Namaz Kılması İçin Güneşin Batışının Geciktirilmesi (405-426. beyitler)

Hz. Muhammed bir gün Hz. Ali'nin uyluğunda uyumaktadır. Hz. Ali henüz ikinci namazını kılmamışken güneş batmaya başlar. Hz. Peygamber'i uyandırmaya kıyamaz ancak namazının geçmesinden de endişe etmektedir. Hz. Peygamber uyandığında Hz. Ali'nin endişesinin farkına varır. Dua eder ve güneşin batışı gecikir. Hz. Ali namazını kıldıktan sonra güneş batar. Buna tanık olan sahabeler de Hz. Ali'nin değerini görmüş olur.

5. Hz. Hasan ve Hüseyin'in Değeri Hakkında Bir Menkıbe

Bir gün Hz. Fatma telaşla Hz. Peygamber'in yanına gelir ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in kayıp olduğunu söyler. Hz. Peygamber onlar için dua eder. Cebrail gelip onların bulunduğu yeri haber verir. İşaret edilen yere gidildiğinde ikisinin birbirlerine sarılıp uyur hâlde oldukları görülür. Hz. Peygamber ikisini birden sırtına alır ve "Allah'ım bunları seveni sen de sev, sevmeyenleri sen de sevme!" diye dua eder.

IV. Eserin Vezin, Kafiye ve Edebî Sanatlar Bakımından Değerlendirilmesi

1. Nazım Biçimi ve Vezin

Eser başlıktan sonra Farsça bir beyitle başlar. Beyit aruzun *mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* (muzâri'-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf) vezni ile yazılmıştır. Bu beyit daha sonra aynı vezinle tercüme edilmiştir. Ardından yine Farsça bir beyit gelir. Bu beyit ise *mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün* (hezec-i müseddes-i ahreb-i makbûz-i mahzûf) kalıbı ile kurulmuştur. Müellif bunun tercümesinde ise başka bir kalıbı *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* (hafif-i müseddes-i mahbûn-i mahzûf/eslem) kalıbını tercih etmiştir. Söz konusu beyitten sonra besmele ve mensur mukaddime bölümü gelir.

Eserin asıl bölümü Hz. Peygamber ve Dört Halife övgüsünde 8 beyitlik bir nazım ile başlar. Bu nazım da *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* (hafif-i müseddes-i mahbûn-i mahzûf/eslem) kalıbındadır. Ardından mesnevi nazım biçimiyle menkıbeler kısmına geçilir. Menkıbelerde *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* (hezec-i müseddes-i mahzûf) kalıbı tercih edilmiştir. İlk menkıbeden hatime bölümüne kadar vezin değişimi yoktur. Hatime bölümünde *mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* (Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf) tercih edilmiştir. Bununla birlikte hatime bölümünde Hz. Peygamber'in bir duası tercüme edilirken farklı bir kalıba, *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbına (hafif-i müseddes-i mahbûn-i mahzûf/eslem) geçilir. Dua tercümesi bittikten sonra hatimenin kalıbına geri dönülür. Böylece eser tamamlanır.

2. Redif ve Kafiye

Eserde vezin bakımından çok büyük sorunlar görülmemekle birlikte 3 yerde veznin aksadığı görülür. Toplam 458 beyitten oluşan esere oranla bu rakamın yüksek olmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca bu aksamaların metnin yanlış istinsah edilmesinden kaynaklanmış olması da ihtimal dâhilindedir. İmale ve zihaf gibi aruz uygulamaları bakımından ise eserde dikkat çekici derecede kusurlar bulunmadığını söyleyebiliriz.

Eserde redif kullanımının az olduğunu söyleyebiliriz. 458 beytin 146'sında redif kullanılmıştır. Bu redifler metnin akışında kendiliğinden oluşmuş rediflerdir. Dolayısıyla bu rediflerin müellifin özellikle kurduğu redifler olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kafiye kullanımını açısından esere bakıldığında en çok tercih edilen kafiye türünün mürdef kafiye olduğu görülmektedir.¹¹ Toplam 226 beyit mürdef kafiye ile kurulmuştur. Bir örnek:

Didi sen neredensin nedür kâr
Didüm kim tãcirem iy merd-i muhtâr (14)

İkinci sırada ise mücerred kafiye gelir.¹² Eserde tespit edildiği kadarıyla 133 beyitte bu kafiye tercih edilmiştir. Mücerred kafiye ile kurulmuş beyitlere bir örnek:

Şafâ-bahş oldı cānum buldı rāhat
İrişdi baña bũy-ı misk-i cennet (50)

Eserin toplam 33 beytinde müesses kafiye yer verilmiştir.¹³ Eserdeki müesses kafiyeli beyitlere bir örnek:

Didi rü'yāñ eger olursa şādık
Ki sen olsañ gerek İslām'a sâyık (17)

Mecidî eserinde toplam 10 beyitte ise mukayyed kafiyeyi kullanmıştır.¹⁴ Eserde mukayyed kafiyeyle kurulan beyitlere bir örnek:

Ki geldi Aḥmed'ün öñüne bir ḫayr
Ki oldı zāhir ol dem anda bir ḫayr (396)

3. Edebî Sanatlar

Menakıbname türünün edebî kaygılar içermediği ve bu durumun muhtemel sebepleri yukarıda ifade edilmişti. Ait olduğu türdeki genel eğilime uygun düşecek şekilde eserin edebî sanatlar bakımından zengin bir eser olmadığını söylemek mümkündür. Eserde dikkate çarpan edebî sanatlar -yaygın ve kalıplaşmış olanlar dışarda tutulursa- teşbih, istiare gibi anlama dayalı sanatlardan ziyade cinas, iştikak, tarsi, tekrar gibi söze dayalı sanatlardır. Bu durumu türün tekke edebiyatına ve dolayısıyla sözlü geleneğe daha yakın olmasıyla ilişkilendirebiliriz. Öte yandan eserin ait olduğu türe kıyasla edebî yönden pek de zayıf olmadığını söylemek mümkündür.

Edebî sanatların eser içindeki dağılımının daha iyi anlaşılması için beyitleri üç gruba ayırmanın uygun düşeceği kanaatindeyiz: Anlatı beyitleri, övgü beyitleri ve hitap beyitleri. Anlatı beyitleri menkıbenin öykülediği beyitlerdir. Bu beyitler olay örgüsüyle ilişkili olduğu için daha yalın hatta daha kuru bir üsluba sahiptir. Eserin neredeyse tamamına yakını oluşturulan bu gibi beyitlerde edebî sanatlar yok denecek kadar azdır. Övgü beyitleri, menkıbesi anlatılan kişinin övüldüğü beyitlerdir. Hitap beyitleri ise olay örgüsü içinde eserde menkıbeleri anlatılan din büyüklerine yöneltilmiş hitaplardır. Eserdeki edebî sanatlar daha çok övgü beyitlerinde ve kısmen hitap beyitlerinde karşımıza çıkar. Şimdi bu örnekleri en çok işlenenden en aza doğru sıralı bir biçimde göstereyim.

¹¹ Revîden (kafiye oluşturan son harf) önce ridf harfleri denilen *elif*, *yâ* ve *vâv* harflerinden birinin bulunması ile oluşturulan kafiye türüne *mürdef kafiye* denir (Saraç, 2007: 272). Mesela yukarıdaki örnekte yer alan *kâr* ve *muhtâr* kelimelerinde *râ* harfleri revî, elifler (â) ise ridftir.

¹² Sadece revî harfiyle kurulu kafiye türüne mücerred kafiye denir. Örnekteki *rāhat* ve *cennet* kelimelerinde *t* revî harfidir (Saraç, 1998: 450).

¹³ Revî ile ridf harflerinden elifin arasına bir harekeli harfin girmesiyle oluşan kafiye türüne müesses kafiye denir. Bu araya giren harfe dahîl denir (Saraç, 2007: 272). Verilen örnekte *şādık* ve *sâyık* kelimelerindeki *kâflar* revî, â sesleri ridf, dâl ve *yâ* harfleri dahîldir.

¹⁴ Revîden önce kayd harflerinin gelmesiyle oluşturulan kafiye türüdür. Kayd harfi revîden önce gelen *sakin* *bâ*, *hı*, *sîn*, *şîn*, *râ*, *zâ*, *ğayn*, *fâ*, *nûn*, *hâ* harfleridir (Gürer, 2007: 154).

3.1. Tarsi'

Eserde en çok göze çarpan edebî sanat toplam 6 kez işlenen tarsi' sanatıdır. Tarsi' okuyucunun ilk bakışta ilgisini çeken ve beytin akılda kalıcılığını artıran bir sanattır. Bu anlamda tarsi'li örneklere bakıldığında bunların öyküleyici beyitlerden ziyade övgü ve dua içerikli beyitler oldukları görülür. Bu da müellifin bu sanata özellikle başvurduğunu gösterir.

Tarsi'li beyitlerle ilgili dikkat çeken bir diğer husus da bu beyitlerin esere planlı olarak dağıtıldığıdır. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer için ikişer; Hz. Osman, Hz. Ali ve Hz. Hasan ile Hüseyin için birer olmak üzere toplam 7 tarsi'li beyte eserde yer verilmiştir.

İlk örnek Hz. Ebu Bekir hakkındaki 2. menkıbede geçer. Sevr mağarasında Hz Muhammed'in diliyle onun değerini anlatmak için söylediği söz tarsi sanatıyla verilir:

Saňa	buğz eyleyen	cennāta	girmez	
Seni	hem sevmeyen	ravzāta	irmez	(61)

Yine Hz. Ebu Bekir'in göklerdeki manevi değerini anlatan 4. menkıbe tamamlandığında müellifin kendi dilinden söylediği sahabelerle haşr olmayı istediği bir dua da tarsi sanatıyla dile getirilir:

Bizi	aşhāb ile	haşr eyle	yā Rab	
Bizi	anlar ile	neşr eyle	yā Rab	(96)

Hz. Ömer'in İslam'a girişinin anlatıldığı ilk menkıbede dönüm noktası denebilecek bir anda dikkat çekmek için bu sanata başvurulur. Hz. Peygamber'in İslam'ı öğrenmek için huzuruna çıkan Hz. Ömer'i İslam'a davet ederken söylediği sözler tarsi sanatından istifade edilerek aktarılır:

Hidāyet	nūri	kalbüñ	rūşen itsün	
İnāyet	ābı	cānuñ	rūşen itsün	(162)

Yine Hz. Ömer'in İslam'a girişinin anlatıldığı kısımlarda tarsi sanatına başvurulmuştur:

Đalālet	ehline	hüsran	irişdi	
Hidāyet	ehline	gufran	irişdi	(173)

Bir diğer örnek Hz. Osman'la ilgili 5. menkıbede yer alır. Hz. Peygamber Hz. Osman'ı sevmeyen birinin cenaze namazını kıldırmaz. Kendisine cenaze namazını neden kılmadığı sorulduğunda hikmetini açıklarken söylediği sözler tarsi sanatıyla verilir:

Anuñ-çün	kılmadum	anuñ	namāzın	
Anuñ-çün	itmedüm	anuñ	niyāzın	(351)

Hz. Ali için neden *kerrema'llāhu vechehu* ifadesinin kullanıldığını anlatan 4. menkıbede tarsi sanatı işlenir. Hz. Peygamber'e bir kuş tarafından getirilen incinin üzerindeki yazıda Hz. Ali'nin hiç putlara tapmadığı ve küçük yaştan beri imanlı olduğu için onun hakkında bu ifadenin kullanıldığı yazmaktadır ve onun değeri tarsi'li beyitle verilir:

Şecā'at	şehrine	kıldum	anı şāh	
Sehāvet	burcına	kıldum	anı māh	(402)

Son örnek ise Hz. Hasan ve Hz Hüseyin ile ilgili menkıbede yer alır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin çocukken kaybolmuştur ve bulunmaları için Hz. Peygamber dua eder. Cebrail'in işaretiyle bulduklarında Hz. Peygamber'in bu ikisini seveni Allah'ın da seveceğini belirttiği sözleri tarsi' ile verilir:

Ki	hikmet-i ezeli'de	budur	muqadder	olan	
Ki	ilm-i lemyezeli'de	budur	mu'yesser	olan	(453)

3.2. İştikak

Eserde yer verilen söz sanatlarından istikak da dikkat çekicidir. Özellikle Ali, Muhammed, Hasan ve Hüseyin adlarıyla aynı kökten gelen kelimeler tercih edilerek istikak oluşturulmuştur. Verilen beyitlerde istikak içeren kelimeler kalın olarak işaretlenmiştir.

Sevdüm hem 'Alıyy-i 'alîyi
Esedullâh yiter aña burhân (5)

Ki ehl-i Mekke'yem yirüm **Harem**'dür
Harem ehli bilürsin **muhterem**dür (15)

Bulıcağ anuñ ile **iktirânı**
Kamer hürşid ile itdi **qırânı** (291)

İşidicek bunı didi **Muhammed**
O maħbüb-ı Hudâ **Maħmūd** u **Aħmed** (306)

Melekler andan **istihyâ** iderler
Ki ta'zîmin anuñ **ihyâ** iderler (333)

Bu i'câzı ki aşhâb anda gördi
'Alî'nün kadri pes a'lâya irdi (417)

'Alî 'alî iken a'lâya çıkdı
Hudâ kıldı nazâr bâlâya çıkdı (418)

Didi ki yitdi bu gün bil **Hüseyn** u dağı **Hasen**
Ne deñlü kim aradum bulmadum iy vechi **hasen** (431)

Hemân o demde uyandı **Hüseyn** ü dağı **Hasen**
Resül'ün oldı cemâli **hasen** iken **aħsen** (446)

Cenânumuzda senün sevgüñi sen it **muħkem**
Ki mübteğâ bu durur senden iy **ħakîm** ü **ħakem** (455)

3.3. Teşbih

Eserin teşbih ve benzeri anlama dayalı sanatlar bakımından kısır olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Karşımıza çıkan az sayıdaki örnek yaygın benzetmelerdendir ve kafiye zorlamasıyla

kurulmuştur. Mesela aşağıdaki beyitlerde geçen *vechi kamer* ve *yüzi kamer* ifadeleri Ömer ile cinas oluşturduğu için tercih edilmiştir:

Rivāyet oldı bu işit ‘Ömer’den
O zātı pāk u hem vechi kamerden (131)

Bu seniñ kardaşuñ ‘Ömer degül mi
Sözi girçek yüzi kamer degül mi (203)

Eserin sonlarına doğru müellifin samimi bir üslupla Allah’tan bağışlanma dilediği beyitlerde Allah’ın rahmeti okyanuslara, kulların bol günahları ise okyanuslardaki bir damlaya benzetilir ve küçük bir damlanın okyanusları bulandırmasının mümkün olmadığı ifade edilir. Eser içerisindeki klişe teşbihlere göre bu temsili teşbih dikkate değer bir mahiyettedir:

Egerçi kim haṭâyāmuz firāvān
Velī deryā-yı luṭfuñ oldı ‘ummān

‘İnāyet bahri yanında haṭâyā
Ki bir kaṭre durur ancaḫ Ḥudāyā

Ki deryāyı nice ide mükedder
Ki bir kaṭre eyā Allāhu Ekber (420-422)

3.4. Cinaz

Cinaz, kafiye dışında iki yerde geçmektedir. Aşağıdaki ilk örnekte *şehriyār, yār, gār, nār* ve *zār* kelimeleri arasındaki ses benzerliği dikkat çekicidir:

Olam sen şehriyāruñ yār-ı gārı
Umaram bulmayam nār ile zārı (35)

Şu örnekte ise Hasan ile Hüseyin’in yüceliği temsil eden Hümâ kuşuna benzetilmesi ve *hümâ* ile ‘Allah o ikisinden razı olsun.’ anlamındaki *raḍiyallāhu ‘anhumā* ifadesinde geçen *humâ* arasında cinaz kurulması şairin edebî seviyesini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Ben nice medḥ idem Ḥasan ile Ḥüseyni kim
İki hümâ durur raḍiyallāhu ‘anhumā (427)

3.5. Tekrir

Tekrir sanatı eserde bir kez geçer. Hz. Peygamber’in Hz. Ömer’i İslam’a davet ederken dile getirdiği sözlerde *müselman* kelimesi 3 kez tekrarlanır. Bu beyit ayrıca tarsî sanatına da kısmen uymaktadır:

Müselmān ol müselmān yā ‘Ömer sen
Didi oldum müselmān yā Nebī ben (163)

V. ESERİN METNİ

20^a

Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin fî menākıbi'l-Ḥulefâ'î r-Rāşidîn
Nazzamehâ Efkaru 'İbādillâhi'l-Melikü'l-Celîl 'Abdülmecîd Bin Eş-Şeyh Naşûh Bin İsrâ'îl¹⁵

Beyt

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün
Merd-i Ḥudâ der-dü cihân hîç ğarîb nîst
Her cā ki mi reved heme mülk-i Ḥudâ öst

Tercemetü'l-Faķîr¹⁶

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün
Olmaz ğarîb iki cihānda Ḥudā ğulı
Her ne yire gider ki efendisi mülkidür

Beyt

Mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün
Merdân-ı Ḥudâ Ḥudâ ne-bāşed
Lîk[in] zi-Ḥudâ cüdâ ne-bāşed

Terceme Li-Muḥarririhî el-Faķîr¹⁷

Fe'ilätün mefâ'ilün fe'ülün
Gerçi merd-i Ḥudâ Ḥudâ olmaz
Lîk Ḥaķ'dan daḥı cüdâ olmaz

¹⁵ “Onu Yüce Allah’ın kullarının en muhtacı Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh bin İsrâ’îl nazmetti.”

¹⁶ “Bendenizin tercümesi”.

¹⁷ “Kitabın yazarı bendenizin tercümesi.”

Men kāne lillāhu kān'allu leh¹⁸

20^b

Bismillāhirrahmānirrahīm

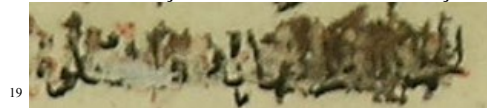
Elḥamdülillāh (...) ¹⁹ ve 'şşalātu 'alā efdali'l-enbiyā ve 'alā ālihi ve aşḥābihi ve sellim. Emmā ba'd Enes bin Mālik ol şırāt-ı müştakīme sālik (...) ²⁰ rivāyet itdi ki ḥazret-i risālet-penāh (...) ²¹ şallallāhu 'aleyhi ve sellem ḥadīs-i şerīflerinde böyle buyurdılar ki "Hubbu Ebī Bekr yücebü'l-ğufrān ve ḥubbu 'Ömer yemḥu'l-işyān ve ḥubbu 'Osmān yukavviyü'l-īmān ve ḥubbu 'Alī yuḥmedü'n-nirān. Vaḳtā ki bu ḥadīs-i şerīfün ma'nā-yı laṭīfine itṭilā' ve iz'ān 'ināyet-i Sübhān ile müyesser ve āsān oldı ise lā-cerem ḥāṭır-ı fātire bu ḥāṭıra ḥalecān u ḥeyecān ile Ḥulefā-i Rāşidīn-i güzīnün menākıb-ı bihterīnden iḥvān-ı şāliḥine ihdā ve armağan idüp her birinün menḳabesinden beş menḳabe zıkr olına ki cümlesi 'işrīn olur. Mercüdur ki iḥvān-ı bā-şafā vü ḥullān-ı bā-vefā bu menākıb u mevā'ız-ı pend-āmiz ü naşīhat-engīze nazar-ı im'ān ile iz'ān eyleyicek anlara ḥamd ü şenā eyleyüp ve bu ḥaḳır-i nā-tüvāna ḥayr du'ā eyleyeler. Umarum ki anlaruñ du'aları müstecāb olup Ḥudā-yı Vehhāb 'işyānumı ḡufrāna tebdil eyleye, āmīn yā Rabbe'l-'ālemin.

Fī-Medḥi Seyyidi'l-Mürselīn ve Medḥi Ḥulefā'i'r-Rāşidīn²²

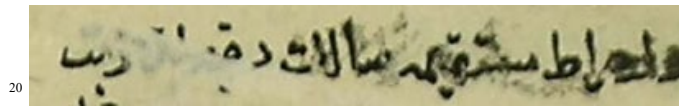
Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

1	Severem Muştafā'yı ben iy cān
K'oldurur bil ḥabīb-i şāh-ı cihān
2	Severem daḥı ben Ebū Bekri
Ki oldı şānī Resūle ol cānān
3	Severem ben hem İbni Ḥaṭṭābı
Didi Fārūḳ aña Ḥudā-yı cihān
4	Severem ben hem İbni 'Affānı
Na't-ı pāk aña cāmi'-i Ḳur'ān
5	Severem hem 'Alī-yi 'āliyi
Esedullāh yiter aña burhān
6	'Işḳ-ı pākini bunlaruñ yā Rab
Ḳıl Mecidī ḳuluña sen erzān
7	Bunlaruñ ḥürmetine yā Allāh
Bāḡ-ı cennāta ḳoy anı ḥandān
21 ^a 8	Her ki bu du'āya diye āmīn
İde Mevlā cenneti aña mekān

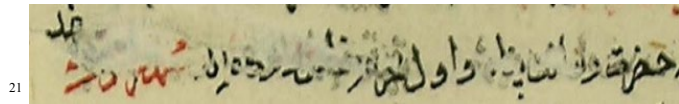
¹⁸ "Kim Allah için olursa Allah da onun için olur."

19

20

21

²² "Peygamberlerin efendisinin ve Dört Büyük Halife'nin övgüsü hakkında."

**Fî-Fazli [Ebû Bekr Sıddîk]
Menkabetü'l-Ülâ
Fî-Beyâni Mecî'ihî İlä Dîni'l-İslâm²³**

Mefâ'liün mefâ'liün fe'uliün

- 9 (...) Şıddîk
(...) olupdur eyle taşdıķ²⁴
- 10 Ticâret emr için varmışdı Şâm'a
Alaydı anda ol esbâb u câme
- 11 Ki anda gördi bir rü'yâ-yı şâdıķ
O kavlı ü fi'li hep Hâķķ'a muvâfıķ
- 12 Buḡayrâ nâm bir râhib ki iy cân
Aña olmuşdı rü'yâ 'ilmi erzân
- 13 Varup aña beyân itdi bu ḡabı
Ṭulû' itdi kemâli âfitâbı
- 14 Didi sen neredensin nedur[ur] kâr
Didüm kim tâcirem iy merd-i muḡtâr
- 15 Ki ehl-i Mekke'yem yirüm Harem'dür
Harem ehli bilürsin muḡteremdür
- 16 Didi nedür kabîleñ eyle tıbyân
Didüm kim Hâşimî'yem eyle iz'ân
- 17 Didi rü'yâñ eger olursa şâdıķ
Ki sen olsañ gerek İslâm'a sâyıķ
- 18 Senüñ kavmüñden işit iy yüzi mäh
Ki [bir]peygamber ide ba's Allâh
- 19 Memâtında olup aña ḡalîfe
Viresin ehl-i İslâm'a vazîfe
- 20 Bu sırrı itmedi Şıddîk ifşâ
Dimedi bir kese bu ḡvâbı aşlâ
- 21 Şu vaḡte dek ki ol Allâhu a'lâ
Nebî itdi resülin Hâķ te'âlâ
- 22 Ki itdi Muştafâ'yı ḡaķ peyember
Ki Ḳur'an itdi inzâl itdi ezber
- 23 Gelüp emr-i İlähî birle Cibrîl
İderdi âyet-i Ḳur'an'ı tenzîl
- 24 Varup aña didüm ben yâ Muḡammed
Nedür bâ'ış beyân it yâ mümecced
- 21^b 25 Didi ḡüccet saña kâfî degül mi
Ve bu burhân 'ayân vâfî degül mi
- 26 Dimedi mi saña bunı Buḡayrâ
Ki Şâm'a varuben gördükde rü'yâ
- 27 Saña ḡod didi [ki] ol ḡâdi-i Hâķ
Resül olur Muḡammed bil muḡaḡķķaķ

²³ "Ebu Bekir Sıddık'ın fazileti hakkında. Birinci menkıbe: İslâm'a girişinin açıklanması".

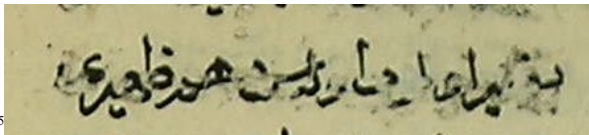
²⁴

- 28 Sen anuñ olıarsın hem vezîri
 (...) olasın hem zahîri²⁵
 29 Bu şırrı Muştafâ'dan idicek güş
 Ki deryâ-yı maḥabbet eyledi cüş
 30 Hemân çoçdum mübârek boynın anuñ
 Hem iki gözlerin öpdüm o ḥānuñ
 31 Şehâdet eyledüm taḥkîk Allâh
 Ki cümle 'āleme oldur şehensâh
 32 Daḥı sen de resûlisin Ḥudâ'nuñ
 Nebîsisin ḥabîbisin o ḥānuñ
 33 Gelüp İmâna küfri eyledüm terk
 Umaram Ḥaḫ ide İmānumı berk
 34 Cemâlüñle mücellâ ola bālüm
 Vişâlüñle müşerref ola ḥālüm
 35 Olam sen şehriyāruñ yâr-ı ğarı
 Umaram bulmayam nâr ile zârı
 36 Senüñ birle girüp bâğ-ı cinâna
 İrevüz emn ile anda emâna
 37 Ḥudâ ide müyesser ḥuld u rıdvân
 Naşîbimüz ola revḫ ile reyḥân
 38 Cemâl-i pâkin Allâh'ıñ görevüz
 Münâ vü mübteğāmuza irevüz
 39 Şular kim diye âmîn bu du'aya
 İrişdürsün Ḥudâ anı münāya

**El-Menḫabetü's-Sāniyye
 Fî-Zihābihî ile'l-Ġar Ma'a'n-Nebiyyi'l-Muḫtâr²⁶**

- 40 Mücâhidıydı didi İbni 'Abbās
 O re's-ı ehl-i faẓl u ekmel-i nās
 41 Şu dem kim itdiler küffâr-ı feccâr
 Resûli Mekke'den iḥrâc iy yâr
 42 Gidüp pes yâr-ı ğarı birle Şevr'e
 Ki ṭâḫat ḳalmamışdı şabr cevre
 43 Varup girdiler içine o ğāruñ
 Ṭutup emrin Ḥudâ-yı kām-kāruñ
 44 Pes olda şuşadı Şiddîḳ-ı ekber
 Didi yâ Muştafâ ol baña rehber
 45 Şuşadum ben bu dem bul baña dermân
 Didi çık şadr-ı ğāra ola 'ummân
 46 İçesin anda sen tâ āb-ı şāfî
 İrişe nuşret-i Ḥaḫ saña vāfî
 47 Ki çıkdum baçdum ol dem şadr-ı ğāra
 Ki baçdum her yaña ḳıldum nezāre

25

²⁶ "İkinci menkıbe: Seçilmiş peygamberler birlikte mağaraya gidişi."

- 48 Ki gördüm kim açar bir nehr-i şâfî
Ki içdüm kana kana oldu vâfî
49 Ki ahlâ idi lezzetde 'aselden
Ki tende kalmadı nesne keselden
50 Şafâ-bahş oldu cânım buldı rāhat
İrişdi baña büy-ı misk-i cennet
51 Gelüp didüm Resûlullâh'a anı
Ki hamd itdi Hüdâ'ya oldu şânî
52 Bu ihsânı idicek aña Sübhân
Şükürler eyledi oldu şenâ-ı hân
53 Didi baña ki iy yâr-ı vefâdâr
Beşâret itdi saña Rabb-i Ğaffâr
54 Bu dem bir bendesin şâygâne
Müvekkel itdi enhâr-ı cinâna
55 Didi bir nehr aıt bāğ-ı cinândan
Ki şadr-ı gâra varsun âsmândan
56 Kulum Bū Bekr-i Şiddîk içsün andan
'Ataş gitsün harâret birle tenden
57 Ebū Bekr işidicek bu 'aâyı
Bu in'am u bu ikrâm-ı Hüdâ'yı
58 Didi kim nezd-i Hâk'da kıl beşâret
Benüm-çün var mı bu lufta işâret
59 Didi Aḥmed na'am var dahı efđal
Ki sensin nezd-i Sübhân'da mufađđal
60 Şu Sübhân Hâkķı çün kim ol şehensâh
Beni hâkķ ile ba's eyledi Allâh
61 Saña buğz eyleyen cennâta girmez
Seni hem sevmeyen ravzâta irmez
62 Eger yitmiş nebî a'mâli kâmil
Ki mecmû'ısı anda olsa kâmil
63 Yine Hâk anı koymaya cinâna
Girüp nâra düşe âh u fiğâna

El-Menķabetü's-Şâlise

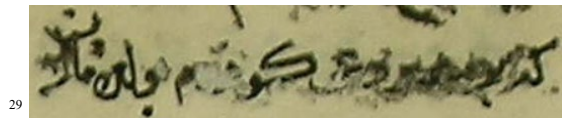
Fî-Şerefi Şânihi 'İnde Sübhânihi ve Ķahri Sulţânihi 'Alâ Ehli 'Udvânihi²⁷

- 22^b 64 (...) Hâşim²⁸
Giderdüm Mekke'ye ben bir gün iy yâr
65 Ki bir (...) gördüm yolda nālân²⁹
Yatup eyler idüp âh ile efgân
66 Bu oldu hâtıra baña ki iy cân
Okuyam ben aña âyât-ı Ķur'an

²⁷ "Üçüncü menkıbe: Allah katındaki değeri ve Allah'ın onun düşmanlarına kahretmesi hakkında".

28

29

- 67 Ola kim eyleye Hâk anı âzād
Şifâ irişe Qur'an'dan ola şād
68 Ki varam üstine bir şavt nāgāh
Ki andan çıkdı didi kim ol āgāh
69 Ki Qur'an okuma sen buña zinhār
Ço bu mel'unı yiridir bunuñ nār
70 Ki sevmez bu Ebū Bekr-i güzīni
Ki rafz ehli ider behiç-i dīni
71 Ki dīn ehlinedür Qur'an u cennet
Ki bī-dīnūñ yiri nār ile zaḥmet
72 İşidicek ben andan bu beyānı
Hemān dem nefret itdüm çıkdı cānı
73 Ki ehl-i rafza lāyık nār oldı
Cezāsı buyıdı kim anı buldı
74 Ki rafz ehline cennet olmaz erzān
Ki [ehl-i] sünnetüñdür revḥ-i reyḥān
75 Bizi yā Rabb ehl-i sünnet eyle
Yirümüz fazluñ ile cennet eyle
76 Girüp luṭfuñla cennāta İlahī
Bulavuz dergehüñde hoş-penāhı

El-Menķabetü'r-Rābi'a

Fī-İķtirānı İsmihī ilā-Şaġā Ma' İsmihī'n-Nebīyi'l-Muştafā Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem ve
Fī-İştihāri İsmihī İle's-Semā 'İnde Ehlī's-Semā³⁰

- 77 Rivāyet itdi didi Bū Hüreyre
Ki kārı nuşret idi ehl-i ḥayra
78 Buyurdu Muştafā ol ķadri a'lā
Risālet taḥtına olan müvellā
79 Beni Mī'rāc'a da'vet itdi Sübhān
Ki her bir göge kim çıkdum ben iy cān
80 Ki her birinde gördüm bunu taḥķiķ
Yazılmış ismüm ile ism-i Şiddiķ
81 Muḥammed'dür Resüllulāh-ı muḥtār
Ebū Bekr oldı aña mūnis ü yār
82 Vezīridür Muḥammed Muştafā'nuñ
Ki yār-ı ġāridur ol müctebānuñ
23^a 83 Ebū Bekr oldı [çün] şıdķ ile fāyık
Vezāret taḥtına pes kıldı lāyık
84 Bunu daḥı yine itdi rivāyet
Muḥammed Muştafā'dan ol ḥikāyet
85 Semādan baña inmiş idi Cibrīl
İderdük anuñ ile kāl u hem ķīl
86 Gelüp uğradı öñümüze Şiddiķ
Didi Cibrīl o demde baña taḥķiķ
87 Ebū Kuḥāfe oġlıdur bu ādem
Didüm oldur eyā Cibrīl-i ekrem

³⁰ "Dördüncü menkıbe: İsminin Hz. Muhammed Mustafa'ya (sas) yakınlığı ve isminin gök ehli arasında şöret bulması hakkında."

- 88 Didüm bunı bilür misiz semâda
 Haber virgil baña iy kalb-i sâde
 89 Didi Allâh haqqı çünki fa'âl
 Seni haqq ile halka itdi irsâl
 90 Semâda bunuñ adı oldı eşher
 Bir ehlinden işit iy vech-i ezher
 91 Hâlim oldı semâda bunuñ adı
 Lağab Şiddîk olup buldı murâdı
 92 Saña bu eyledi taşdıq-i evvel
 İnandı şıdık ile oldı mükemmel
 93 Sevenler yâr-ı gârın Muştafâ'nuñ
 Gören anlar durur vechin Hudâ'nuñ
 94 Sevenler cân u dilden Muştafâ'yı
 Bulanlar ol durur haqqâ liqâyı
 95 İlahî Muştafâ'nuñ hürmetine
 Hem ol maḥbûb-ı pākūñ 'izzetine
 96 Bizi aşḥâb ile ḥaşr eyle yâ Rab
 Bizi anlar ile neşr eyle yâ Rab
 97 Bilirüz gerçi yok bizde liyâkat
 Umaruz buñı k'idesin 'inâyet
 98 Mücerred fazluñ ile idüp iḥsân
 Koyasın bağ-ı 'adne bizi iy ḥân
 99 Nazar itmeyesin 'işyânumuza
 'Inâyet idesin ğufrânumuza

El-Menḳabetü'l-Hâmise

Fî-Şerefi Şânihi'l-Müsellem 'İnde Rabbihî'l-A'lem Fî-Kışşati'l-Hâtem³¹

- 100 Rivâyetdür Ḥâbîbullâh-ı muḥtâr
 Didi Bū Bekr'e iy yâr-ı vefâdâr
 101 İlet bu ḥâtemüm naḳḳâşa bu dem
 Aña di kim didi Aḥmed baña hem
 23^b 102 Ki anda naḳş itsün *lâ İlah'ı*
 [K'odur mecmû'-ı cihânuñ] penâhı
 103 Ki ilhâm itdi Ḥaḳ Şiddîk'a taḥḳîk
 Varup naḳḳâşa böyle didi Şiddîk
 104 Ki yaz bu ḥâteme sen lâ İlahı
 Muḥammedü'r-Rasüllâh'ı daḥı
 105 Hemân dem yazdı ol bu iki adı
 Derûnunda pür oldı nûr-ı Hâdî
 106 Getürdi ḥâtemi Bū Bekr-i Şiddîk
 Resûle virdi gördi anda taḥḳîk
 107 Yazılmış nâm-ı Ḥaḳ hem nâm-ı Aḥmed
 Daḥı hem nâm-ı Şiddîk nâm-ı emced
 108 Nebî âlup nazâr itdükde aña
 Didi bunları kim yaz didi saña
 109 Saña ben ḥod didüm tehlîli yazdur
 Hemân Ḥaḳ ismini tevḥîdi yazdur

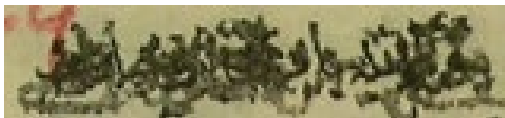
³¹ "Beşinci menkıbe: Her şeyi bilen Rabb'i katında müsellemler olduğu üzere mühür kıssasında şanın yüceliği."

- 110 Didi ol dem Ebū Bekr-i vefādār
Eyā faḥr-i cihān maḥbūb u muḥtār
111 Ki ḳalbümde benüm ḳopdı bu ilhām
Ḥudā ismiyle ismüñ ola irḳām
112 Biri birinden olmaya müfārıḳ
Derūnumda bu oldı saña lāyıḳ
113 Didüm naḳḳāşa bile yaza nāmuñ
Ki sensin mefḥarı cümle enāmuñ
114 Velī benüm adum yaz dimedüm ben
İnan bu işde yā Aḥmed baña sen
115 Hemān ol demde nāzil oldı Cibrīl
Didi ben eyledüm Şiddīḳ'ı tescīl
116 Ki çün olmadı ol rāzī bu işe
Ki nāmuñ nām-ı Ḥaḳ'dan ayru düşe
117 Ḥudā da olmadı bu işe rāzī
Ki böyle olmuş idi ḥükm-i māzī
118 Ezelde böyle olmuş idi resmüñ
Ḥudā ismiyle bile ola ismüñ
119 Senüñ aduñla Şiddīḳ adı daḥı
Geleler bir yere ola muvāḥī
12 İmām-ı Faḥr-i Rāzī'den rivāyet
Budur kim didi ol şāḥib-dirāyet
121 Ṭulū' idüp anuñ şems-i cemāli
Bilindi şān-ı Şiddīḳ'üñ kemāli
122 Sevenler anı irdiler nevāle
Cinān bāğında envā'-ı kemāle
24^a 123 İlahī cānumuz (...) ³²
(...) ³³
124 Umaruz bizi ḳoyasın cināna
Anuñ 'ıḣḳıyla iy şāh-ı yegāne
125 Resülün yār-ı ğārına maḥabbet
Resūlullāh'adur bil bu meveddet
126 Resülüne meveddet daḥı iy cān
Ḥudā'yı sevmek oldı eyle iz'ān
127 Nedür dirseñ eger Haḳḳ'a maḥabbet
Ṭutup emrini itmekdür 'ibādet
128 Daḥı nehyinden anuñ nefret oldı
Ḥudā ḳulluğı a'lā devlet oldı
129 Gedā ger aña şāḥın ḥıdmetiyle
Ḥudā da 'abdin aña cennetiyle
130 Unutma bendeñi iy şāh-ı a'lā
Ki nisyāndan münezzehsin mu'allā

32

33

**Fî-Fazli Nâṭıķı'l-Haḳķı ve's-Şavâb Emîrû'l-Mü'minîn 'Umeru'bni'l-Haṭṭâb Raḳıyallâhu
'Anh
El-Menḳabetü'l-Ûlâ
Fî-Mecî'ihî İlä-Dîni'l-İslâm Bi-'Avnillâhi'l-Meliki'l-'Allâm³⁴**

- 131 Rivâyet oldu bu işit 'Ömer'den
O zâti pāk u hem vechi kamerden
132 Ta'arruz eyler idüm Muştafa'ya
Daḫı İslâm'dan evvel ol şafâya
133 Ki gördüm bir gün anı sebkat itmiş
Ki benden evvel ol Ka'be'ye gitmiş
134 Varup ḫalfinde ṭurdum pes ben anuñ
O faḫr-i 'âlemüñ nūr-ı cihānuñ
135 Hemân başladı ilḫâfa o sultân
Ta'accüb eyledüm kim nazm-ı Qur'an
136 Ki var anda 'aceb ḫüsn-i belâgat
Hem inzâr ile işâr-ı feşâḫat
137 Didüm vallâhi şâ'irdür faşîḫ ol
Ki nazmı mücez [ü] lafzı faşîḫ ol
138 Oḳudı bunu kim bu nazm-ı Kur'an
Resülün kavlidür kim anı Sübhân
139 Baña indürdi Cibrîl ile Kur'an
Degüldür ḳavl-i şâ'ir eyle iz'an
140 Ḳalîl oldu velî imân idenler
Ki taşḫik eyleyüp iz'an idenler

24^b

Ve Zâlike Ḳavluḫü Te'âlâ

35 إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ

- 141 'İyân eyleyicek bu sırrı ol mâḫ
Didüm kâhine yig dur[ur] bu vallâḫ
142 Ki bildi gönlüme gelen ḫayâli
Kehânetde bunuñ varmış kemâli
143 Oḳudı yine ol bu nazm-ı Qur'an
Degüldür ḳavl-i kâhin eyle iz'an
144 Ki [ol] tenzîl-i Rabbü'l-'âlemîndür
İnananlar cehennemden emîndür
145 Ḳalîl oldu velî ehl-i tezekkür
Ki taşḫik eyleyüp iden tefekkür

Ve Zâlike Ḳavluḫü Te'âlâ

36 وَلَا يَقُولُ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

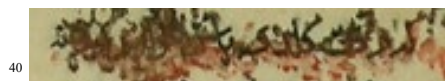
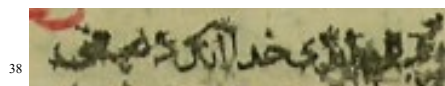
- 146 Oḳıdı süreyi irdi tamâma
Ki diñle [sen] anı irdi ḫitâma
147 Pür oldu cānum İslâm ile ol dem
Ki küfrüm yarasına irdi merhem

³⁴ "Hakkı ve doğruyu söyleyen, Müminlerin emiri Ömer Bin Hattab'ın Faziletleri. Birinci menkibe: Her şeyi bilen, Mülk'ün sahibihî Allah'ın yardımıyla İslam'a girişi hakkında.

³⁵ "Kuşkusuz o şerefli bir elçinin getirdiği sözdür. Bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!" (Kur'an-ı Kerim, Hâkka: 69/40-41).

³⁶ "Bir kâhin sözü değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! Âlemlerin Rabbi'nden indirilmedir." (Kur'an-ı Kerim, Hâkka: 69/42-43).

- 148 İhâta eyledi cânında îmân
Ki ıoldı nūr-ı Qur'an ile iz'an
- 149 Didüm aşhâbınun pes ba'zısına
Beni iltün nebînun meclisine
- 150 Ki varduk çapusına Muşafâ'nuñ
İdüp girmeye isti'zân o hânuñ
- 151 Didiler kim durur kim diñ 'ale'l-bâb
Didiler kim 'Ömer'dür İbni Hattâb
- 152 Çapı açmadılar havf idüp aşhâb
Ki ehl-i heybet idi İbni Hattâb
- 153 Resül ol dem didi açuñ çapuyı
Hudâ inşâfa getürdi 'aduyı
- 154 Ki cânından olup zâ'il 'adâvet
Pür oldı anda mihr ile maħabbet
- 155 Hidâyet idicek 'abdine Allâh
Tolar cânı maħabbet birle vallâh
- 156 Çapu fetħ oldı gördiler cemâlin
Göre ol ehl-i luḡfuñ bu kemâlin
- 157 İki destini tütmuşdı iki er
İrişmesin diyü peygamber[e] zar
- 25^a 158 Resül (...) ³⁷
(...) Hudâ anuñ (...) ³⁸
- 159 Resül ol dem anı çekdi (...) ³⁹
Ki (...) ⁴⁰
- 160 Didi yâ Rabb îmân eyle i'tâ
Senüñdür luḡf u ihsân cüd u ihdâ
- 161 Didi gel yâ 'Ömer İslâm'a ol pāk
Yiter çalduñ çalâlet içre nâ-pāk
- 162 Hidâyet nûrı çalbün rüşen itsün
'İnâyet âbı cânuñ rüşen itsün
- 163 Müselmân ol müselmân yâ 'Ömer sen
Didi oldum müselmân yâ nebî ben
- 164 Şehâdet iderüm kim bunu Allâh
Ki cümle 'âleme oldur şehşensâh
- 165 Daḡı sen de resülisin Hudâ'nuñ
Hâbîbisin o çallâk-ı çihânuñ
- 166 Hemân dem itdiler tekbîr aşhâb
Ki kırk olmuşdı 'Ömer birle aħbâb

- 167 İrişdi Mekke'ye hep şavt-ı tekbîr
İşitdi merd ü zen fertüt hem pîr
168 Şu deñlü oldılar ferhân u hândân
Ki pür-nür oldı cümle ehl-i îmân
169 Velî şirk ehli oldı cümle pür-ğam
Bu işden her birisi tütüdi mâtem
17 Şu gün kim bil 'Ömer îmâna geldi
Ki Mekke içi şādî birle töldi
171 İrişdi ehl-i İslâm erba'îne
Ġam ile gitdi küfr ehli zemîne
172 Tūlū' itdi cihāna şems-i îmân
Ki gitdi zulmet ü küfr oldı pinhân
173 Dālâlet ehline hūsrân irişdi
Hidāyet ehline ğufrân irişdi

El-Menķabetü's-Sāniyye
Fî-Ķāzā'i 'Umeru'bnî'l-Ĥaţţāb 'Alā Ĥükmillāhi'l-Vehhāb'⁴¹

- 174 Rivāyetdür didi Şa'bî birāder
Yahūdî vü münāfıķdan iki er
175 Biri biriyle itdiler huşūmet
İdüp ceng ü cidāl ile 'adāvet
176 Resūle da'vet eyledi Yahūdî
Münāfıķ olmadı bu işe rāzî
25^b 177 (...) Ka'b'e varalum⁴²
Ne ĥükm eyler bize anda görelüm
178 Yahūdî olmadı bu re'ye ķā'il
Resūle geldiler olup muķābil
179 Ķaçan kim bunları diñledi Aĥmed
Ki ĥükm itdi Yahūdî'ye Muĥammed
180 Ki anlar çıķdılar nezd-i nebīden
Münāfıķ olmadı rāzî o kevden
181 Didi gel İbni Ĥaţţāb'a varalum
Anı daĥı ne ĥükm ider görelüm
182 Varup eylediler [bu ĥāli i'lām]
Ki ĥükm-i Muşţafā'ya olmadı rām
183 Ki rāzî olmayup eyledi nefrîn
Nedür ĥükmüñ senüñ de eyle tebyîn
184 Hemān tūrdı işidüp bu kelāmı
Ki gitdi beytine ol merd-i sāmî
185 Gidüp taķındı seyfini beline
Ki nā-ĥak neydüĝi ol dem biline
186 Çıķup kesdi hemān başını anuñ
Didi kim bu durur ĥükmi Ĥudā'nuñ
187 Ki rāzî olmayan ĥükm-i Ĥudā'ya
Daĥı ĥükm-i Resül-i Muşţafā'ya

⁴¹ "Ömer bin Hattab'ın çok baĝışlayıcı olan Allah'ın ĥükümünü yerine getirmesi."

- 188 Kesilmekdür anuñ başı hemân-dem
Dökülmekdür yir üzre kanı muhkem
189 Hemân-dem Cibrîl indi semâdan
Didi baña bu emr oldu Hudâ'dan
190 İşit yâ Muştafâ kim İbni Haţţâb
Ayırdı haqq u bâtlı beynin ol şâb

Fe-Ķâle'n-Nebiyyu 'Aleyhi's-Selâm: İnnallâhe Te'âlâ Le-Yanţıķu 'Alâ Lisâni 'Umer⁴³

- 191 Anuñ-çün didi Fâruķ aña Allâh
Ki bâtıldan haķı ayırdı ol mâh
192 Anuñ-çün didi Fâruķ aña Sübhân
K'ayırdı haķı bâtıldan o merdân
193 Hudâ itsün münevver rûh-ı pâkin
Hem itsün cennet-i a'lâda sâkin
194 Aña 'âşık olanlaruñ hem Allâh
Maķâmın cennet itsün ol yüce şâh

El-Menķabetü's-Sâlişe

Eyzan Fî Vechi Laķabihi 'Umerü'l-Fârûķi Rađiyallâhu 'Anh⁴⁴

- 195 Riyâyetdür ki Nezzâl İbni Sebre
O şâhib-dâniş ü ol ehl-i ħibre
26^a 196 Didi itdüķ 'Alî'ye bu su'âli
'Ömer'den vir haber iy ķadri 'âlî
197 Didi oldur 'Ömer ol merd-i âgâh
Aña Fârûķ ile [ad] virdi [Allâh]
198 Ki haqq u bâtlı tefriķ itdi
Nedür ħüķm-i Hudâ taĥķiķ itdi

El-Menķabetü'r-Râbi'a

Eyzan Fî Vechi Tesmiyeti Bi'smi'l-Fârûķ Rađiyallâhu 'Anh⁴⁵

- 199 Rivâyet itdi didi İbni 'Abbâs
O fazl u 'ilm ile ol a'lem-i nâs
200 Buyurdu Muştafâ ol ķalbi zinde
Ki ben oturmuş idüm mescidümde
201 Ki Cibrîl ile eylerdüm tekellüm
Hudâ aĥķâmın eylerdüm ta'allüm
202 'Ömer pes girdi mescid içre nâgâh
Görüp Cibrîl anı didi ki iy mâh
203 Bu senüñ ķardaşuñ 'Ömer degül mi
Sözi girçek yüzi ķamer degül mi
204 Na'am oldur didüm iy peyk-i Ĥazret
Bunuñla buldı İslâm ehli şevket
205 Didüm yâ Cebreîl var mı buña ad

⁴³ “Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ‘Allahu Teâla Ömer’in diliyle konuşur.’” “Allah, hakkı/doğruyu Ömer’in lisanına koymuştur.” hadis-i şerifi burada mühmel olarak aktarılmıştır. (Ahmed b. Hanbel 2001: 177)

⁴⁴ “Üçüncü menkıbe: Aynı şekilde ona Faruk lakabının verilmesi hakkında.”

⁴⁵ “Dördüncü menkıbe: Aynı şekilde onun Faruk olarak isimlendirilmesi hakkında.”

- Semâ ehli daḥı tâ ideler yād
206 Didi Allāh ḥaḳḳı iy peyember
Semāda ismi yirden oldu eşher
207 Semâ ehli ki dirler buña Fārūḳ
Çıḳar bu nām-ı pāki tā-be-‘ayyūḳ
208 ‘Ömer’dür ehl-i arz içinde adı
Seven anı bulur ‘uḳbāda şādī

El-Menḳabetü'l-Ḥāmise
Fī-Da‘vetillāhi Te‘ālā Yevme'l-Ḳıyāme İlä-Ḥazretihī⁴⁶

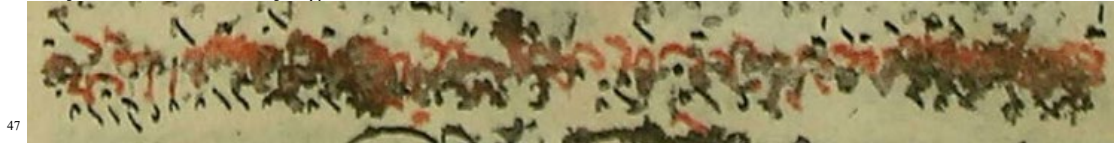
- 209 Buyurdu Muştafā ol merd-i ḥādī
Nidā ide ḳıyāmetde münādī
210 Diye kim ḳanı Fārūḳ İbni Ḥaṭṭāb
Anı da‘vet ider ol şāh-ı Vehhāb
211 İcābet idüp anlar ol nidāya
Anı pes ilteler nezd-i Ḥudā’ya
212 Diye Ḥaḳ yā Ebā Ḥafş merḥabā gel
Ki sensin dergehüme merd-i efḍal
213 Kitābuñ işde al büşrā senüñdür
Kemāl-i faẓl ile na‘mā senüñdür
214 Dilerseñ oḳu gör bu dem kitābuñ
Dilerseñ oḳuma ḥoşdur ḥiṭābuñ
215 Seni ben yarlıḡadum cennete var
Ebed ‘iş eyle anda olma ḡam-ḥvār

26^b

Fī-Fazli Cāmi‘i'l-Ḳur‘ān (...) ‘Oşmān İbni ‘Affān Raḳıyallāhu ‘Anh⁴⁷
El-Menḳabetü'l-Ülā⁴⁸

- 216 Sebeb nedür ki ‘Oşmān İbni ‘Affān
Didiler aña Zınnüreyñ iy cān
217 Ki bunda bir ki vech oldı rivāyet
Ki yazdılar anı ehl-i dirāyet
218 Biri budur ki bir kes olmadı ḥiç
Ki bir peyemberüñ ol ide tezvīc
219 İki ḳızımı ala bir nebīnüñ
Ararsañ cümle ehlini zemīnüñ
220 Hemān buña müyesser oldı bu kār
Ki devlet bunuñ imiş oldı muḥtār
221 Biri de bu durur diñle o merdi
Ki her gicede bir ḥatm idi virdi
222 Birisi oldı nūr-ı ḥatm-i Ḳur‘ān
Biri nūr-ı ḳıyām-ı leyl iy cān

⁴⁶ “Beşinci menkıbe: Maḥşer gününde Allah’ın onu huzuruna davet etmesi hakkında.”

⁴⁷

⁴⁸ “Kur’an’ın derleyicisi Hz. Osman’ın faziletleri hakkında. Birinci menkıbe.”

- 223 Birisi dağı budur eyle işgâ
Ki andan iki cūd olmuşdı peydâ
224 Biri şoñra biri İslâm'dan evvel
Görülmemişdi hiç bunlardan efçal
225 Ki bir kişi ideydi böyle ihsân
Ki 'âcizdi bu işde cümle insân
226 Ki biñ at u deve esbâbı bile
Ġazāya gidicek aşhâbı bile
227 Fedâ itdi sebîlullāha anı
Ki mesrūr u feraḥ-nāk idi cānu
228 Biri budur ki cennāta giricek
Ki zīb ü zînetin anuñ göricek
229 Ki anda iki berqa ola peydâ
K'ola in'ām-ı Ḥaḡ ol dem hüveydâ
230 Ki Zînnüreyñ anuñ-çün oldı adı
İki nūr ile yād ide münādî

El-Menḡabetü's-Şāniye

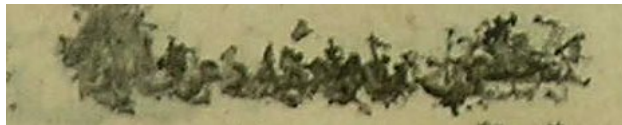
Fî-Sebebi Tezvîci'n-Nebî 'Aleyhi's-Selām Kerîmetehü İyyāhu Bi-İlhāmillaḡi'l-'Allām ve Bi-Ter[v]îci Ḥāletihî Su'dā Raḡiyallāhu 'Anhā⁴⁹

- 231 Rivāyetdür işit 'Amr İbni 'Oşmān
Ki 'Oşmān'dan riyāyet eyler ol ḡān
232 Baña atam bunu itmişdi inbā
Tezevvüc itmeden eylerdüm İbā
27^a 233 Ki bir gice finā-yı Ka'be'de bil
[Ḳureyş ile] iderdük ḡāl ile ḡîl
234 Didiler ki Ruḡiyye'yi Muḡammed
Ki İbni Bū Lehebe virdi Aḡmed
235 Ḳızın 'Utbe'ye ol tez[v]îc itdi
Tezevvüc fazlını tervîc itdi
236 Ruḡiyye bil cemāl-i fāyık ile
Kemāle irmiş idi lāyık ile
237 Didi 'Oşmān bunu ben idicek ḡuş
Şarāb-ı ḡasreti itdüm o dem nūş
238 Didüm cāndan ḡopucaḡ bu maḡabbet
N'olaydı ben ideydüm anı sebḡat
239 Ki ḡalkup dāruma gitdüm hemān dem
Ki gördüm ḡāletüm Su'dā'yı ol dem
240 Görüp beni beşāret itdi baña
Didi diñle sa'ādet irdi saña
241 Ki gördüm 'ālem-i rü'yāda taḡḡîḡ
Gümān itme bu işde eyle taşdıḡ
242 Nikāḡ oldı saña bir bint-i Zehrā
Gidüp şer geldi ḡayr u birr ü büşrā
243 'Aẓimü'l-ḡadr u ḡüsni şems-i tābān
Gören olur cemālin deng ü ḡayrān

⁴⁹ “Üçüncü menkıbe: Her şeyi bilen Allah'ın ilhamı ve teyzesi Su'da'nın yönlendirmesiyle Hz Peygamber'in kızı ile evlenmesinin sebebi hakkında.”

- 244 Ki bir a'lâ emîrûñ duħteridür
Sa'âdet burcınıñ bir aħteridür
- 245 Didüm aña ki bu vaşf u beyânı
Baña kimdür ħaber vir kıl 'ıyânî
- 246 Bu büşrâ itdüğüñ kimdür beyân it
Ta'accüb eyledüm baña 'ıyân it
- 247 Ĥiṭâb idüp baña didi ki iy ħân
Senüñ-çün var kemâl ü fazl u 'ırfân
- 248 Ki sende var cemâl u hem diyânet
Niçün dîñüñi itmezsın şıyânet
- 249 Kõ bu küfr ü dâlâlet râhını sen
Gel İmâna olasın merd-i aħsen
- 250 Ĥasensin gerçi aħsen ol cevânâ
Gel İslâm'a olasın merd-i dâñâ
- 251 O 'âlî-kadr olan maħbüb-ı sulṭân
Muħammed Muşṭafâ'dur ya'bne 'Affân
- 252 Ĥâbibullâh-ı a'lâ Muşṭafâ'dur
İşi cüd u seħâ luṭf u 'aṭâdur
- 253 Ki Kır'an-ı mübîn oldı beyânı
Ĥudâ zikriyle raṭb oldı lisânı
- 27^b 254 (...) ⁵⁰
(...) ⁵¹
- 255 Şefâ'at şehrinüñ oldı emîni
Ki şer'i tolaşur rüy-ı zemîni
- 256 Dü kevnüñ maḳşad u maṭlûbı oldı
Cemî'-i 'âlemüñ maħbûbı oldı
- 257 Ĥudâ Kır'an'ın aña itdi tenzîl
Ki iner rüz u şeb bil aña Cibrîl
- 258 Ki nâsı da'vet eyler ol Ĥudâ'ya
Ṭutanlar emrini irer hüdâya
- 259 Ṭutan emrini irişdi felâħa
Giren dînine yitişti necâħa
- 260 Dilerseñ giyesin tâc-ı sa'âdet
Ki gir dînine bul 'ızz ü siyâdet
- 261 İşidicek bu pend ü nuşhı 'Oşmân
Çü cânında pür oldı nür-ı imân
- 262 Revân oldı Ebû Bekr'e hemân dem
Ki olmışdı anuñla yâr u hem-dem
- 263 Ki vardı buldı Şiddîk'i o tenhâ
Bu ħâli eyledi ħoş aña inhâ
- 264 Didi Şiddîk aña kim yâ'bne 'Affân
Degül dîñ-i dâlâlet saña erzân

50

51

- 265 Bu ‘aql u fehm ile iy merd-i kāmīl
Degül lāyık ki dīnūñ ola bātıl
- 266 Ƙo evsānı gel ol Allāh’a s̄ānī
Ki oldur h̄alk iden cümle cihānı
- 267 Anuñdur ‘arş u ferş emlāk u eflāk
Anuñdur cümle eşyā ile idrāk
- 268 Bilürsin h̄od bu aşnāma şapanlar
Ki bunlardur reh-i H̄aḳ’dan şapanlar
- 269 Bilürsin hem bunu aşnām u evsān
Ki yok sem‘ ü başar hem ‘ilm ü ‘irfān
- 270 Ne andan menfa‘at irer ‘ibāda
Ne şerri def‘a ḳādir[dür] ki ide
- 271 Bu pendı eyleyicek aña Şiddīḳ
İnandı eyledi iz‘ān u taşdıḳ
- 272 Didi Şiddīḳ’a ol dem İbni ‘Affān
Sözüñ hep cümle ḳadur itdüm iz‘ān
- 273 Pes ol dem didi Şiddīḳ aña iy yār
Biḳamdilāh ‘ināyet itdi Ğaffār
- 274 Derūnuña hidāyet nūr[ı] virdi
‘İnāyet armağanı saña irdi
- 28^a 275 Gel imdi gidelüm biz Muştafā’ya
Ol ehl-i luṭf [u ol] kân-ı ‘atāya
- 276 Cemāl-i pākini seyrān eyle
Kelām-ı şıdḳını [iz‘ān] eyle
- 277 Ki gör nice mükemmeldür kemālī
Nice ḳüb u müzeyyendür cemālī
- 278 Sözüni tutdı geldiler Resül’e
Sa‘adet maṭlabı irdi ḳuşüle
- 279 Göricek Muştafā-yı pāki Şiddīḳ
Beşāret itdi ‘Oşmān ile taḳḳık
- 280 Didi iy faḫr-i ‘ālem İbni ‘Affān
Saña geldi gel it telḳin-i İmān
- 281 Göricek vech-i pākin Muştafā’nuñ
Gelüp öpdi mübārek pāyın anuñ
- 282 Didi Aḳmed aña kim yā’bne ‘Affān
Seni da‘vet ider İmāna Sübhān
- 283 Sözin tut H̄ālīḳ’uñ ol ehl-i cennet
Bulasın tā ki anda nāz u ni‘met
- 284 Didi ‘Oşmān işidicek kelāmın
Resül-i müctebānuñ bu peyāmın
- 285 Hemān dem ṭoldı ḳalbüm içre İmān
Şehādet şemsi cānda oldı tābān
- 286 Ki itdüm vaḳdet-i H̄aḳḳ’a şehādet
Aña lāyık durur ḳamd u ‘ibādet
- 287 Şerīki yok durur birdür muḳaḳḳaḳ
Ki oldur pādīşāh-ı Ferd-i muṭlaḳ
- 288 Muḳammed daḳı ‘abdidür H̄udā’nuñ
Resülüdür ḳabībidür o H̄ān’uñ
- 289 Giricek dīnine ‘Oşmān H̄ābīb’uñ
O cümle ‘ālemüñ faḫri ṭabībüñ

- 290 Ruqiyye kızını 'Osmân'a viridi
Sa'âdet burcına 'Osmân irdi
291 Bulcağ anuñ ile iktirânı
Kamer hürşid ile itdi kırânı
292 Ki 'Osmân'a didi ol demde Su'dâ
İşit saña diyem ne oldı büşrâ
293 Benüm pendüm ile Allâhu a'lâ
Hidâyet itdi saña Hâk te'âlâ
294 Ki bî'at eyledüñ sen Muştafâ'ya
İrişdüñ devlete luţf [u] vefâya
295 Nikâh itdi saña bintini ol şâh
Ki geldi bir yire hürşid ile mâh
28^b 296 Bihamdillâh (...) irdüñ⁵²
Koyup şeytân yolın Mevlâ'ya irdüñ
297 (...) ⁵³
(...) revâcî⁵⁴
298 Ki bulduñ dîn-i İslâm ile İmân
Senüñdür [fazl u ihsân] cem'-i Qur'ân
299 Pes oldı câmî'-i Qur'ân Osmân
[Hayâ vü hilm ile] maqbül-ı Sübhân

El-Menkabetü's-Şâlişe

Fî (...) Ümmü Külşüm Ba'de vefâti Ruqiyye 'Usmân Bin 'Affân Rađiyallâhu 'Anhumâ⁵⁵⁵⁶

- 300 Ne dir diñle yine Ebü Hüreyre
Ki 'azmi dâ'imâ olmuşdı hayra
301 Ki böyle didi 'Osmân İbni 'Affân
Ruqiyye fevt olup virdikde ol cân
302 Bükâ itdüm begâyet gördi Aḥmed
Teraḥḥum eyledi baña Muḥammed
303 Sebeb nedür ḥaber vir bu bükâya
Ki âh u nâleñ irişdi semâya
304 Didüm ben ağlarum kim inkıṭâ'a
Ki şihriyyet irişdi indifâ'a

⁵⁶ “Üçüncü menkıbe: Hz. Osman'ın Rukiyye'nin vefatından sonra Ümmü Gülsüm ile evlenmesi. Allah onlardan razı olsun.”

- 305 Olıcağ baña bu kaṭf-ı ‘alāka
Ki şabr idemedüm ben bu firāka
- 306 İşidicek bunu didi Muḥammed
O maḥbüb-ı Ḥudā Maḥmūd u Aḥmed
- 307 İnüp bu demde baña didi Cibrīl
Bu oldı emr-i Ḥaḫ bu dem baña bil
- 308 Ruḳıyye’nüñ idem uḫtını tezvīc
Ki ‘Oṣmān’a virem ḫoş bula tefrīc
- 309 Ola ḫatun aña bil Ümmü Külşüm
Ki Ḥaḫ’dan böyle fermān oldı merḫüm
- 310 Pes aldı Ümmü Külşüm’i feraḫ-nāk
Gidüp ḡam ḡuşşa şād oldı ṫarab-nāk
- 311 Ki bir müddet bunuñla itdiler ‘İş
Bu ‘İşe daḫı irdi ‘āḳıbet nış
- 312 Bu daḫı gidicek ‘uḳbāya iy cān
Muḥammed didi ol maḥbüb-ı sulṫān
- 313 Eger kırk kızım olaydı ḳamusı
Biri ardınca öleydi birisi
- 314 Biri birinüñ ardınca ḳamusın
Virürdüm İbni ‘Affān’a hemūsın
- 29^a 315 Zihī büşrālar itdi aña Aḫmed
O serdār-ı rüsul ol merd-i emced
- 316 Ḥaber viridi cemīl-i ‘işretinden
Ki nūreyne kemāl-i ḫürmetinden
- 317 Ḥayā kânına çün olmuşdı cevher
Pes oldı rāzī nūreyn-i Peyember
- 318 İlahī sen de rāzī ol ki ‘Oṣmān
Ola bāḡ-ı behişt içinde ḫandān
- 319 Umarum İbni ‘Affān ḫürmetine
Bizi de ḳoya Raḫmān cennetine

**El-Menḳabetü’r-Rābī’a
Fī Kemāli Ḥayā’ihī Mehābeti İstiḫyā’ihī⁵⁷**

- 320 Ne didi diñle gel gör Binti Şiddīk
Ki ya’nī ‘Ā’işe ol ehl-i taşdīk
- 321 İki sākı açuḳ bir gün Muḥammed
Evinde muzṫacı’ yaturdı Aḫmed
- 322 Atam geldi ḳapuya izin aldı
K’izin oldı nebī ḳatına geldi
- 323 Hemān ol ḫālet üzre yine Aḫmed
Teḡayyür itmedi aşlā Muḥammed
- 324 İkinci def’a geldi İbni Ḥaṫṫāb
Aña da öyle itdi ol yūzi tāb
- 325 Üçüncü def’a geldi İbni ‘Affān
Ki ḳalkup örtüdi sākeynini ol ḫān
- 326 Aña ta’zīm ü ikrām oldı şānı
Ki da’vet eyledi yanına anı

⁵⁷ “Dördüncü Menkibe: Onun hayâsının zirvede oluşu ve hayâ ile heybet kazanması.”

- 327 Ki bir dem itdiler şoḥbet feraḥ-nāk
Şafâ-yı ḥāṭır ile ḥoş ʔarab-nāk
328 Ki ʔalkup gitdiler ḥandān u ferḥān
Su'al idüp didüm iy vechi ḥandān
329 Atam gelicek olmadı bu ḥālet
'Ömer geldi ke-zālik iy risālet
330 Ki hiç taḡyîr-i evzā' itmedüñüz
Reh-i ta'zîme hergiz gitmedüñüz
331 Velî 'Osmān gelicek yā Muḥammed
Aña ta'zîm ü tekrîm oldu bî-ḥad
332 Didi Aḥmed ki 'Osmān İbni 'Affān
İşi yā 'Ā'îşe oldur aña şān
333 Melekler andan istiḥyā iderler
Ki ta'zîmin anuñ iḥyā iderler
334 Niçün ben andan itmeyem ḥayāyı
Bulıcaḡ ol kerîme ben liḡayı
29^b (...) ⁵⁸
335 Velî bunda didiler ehl-i taḥḡîḡ
Ki bunuñ sırrı budur eyle taşdıḡ
336 Ebū Bekr ü 'Ömer'deki muşāfāt
Ki 'Osmān'da yoḡıdı bil bu ḥālāt
337 ʔaçan kim olsa şiddet üzre ülfet
Ki bil sākıṭ olur ol demde külfet
Kemā Kîl: Ve İzā Te'ekkedeti'l-Ülfetü Tesāḡatü'l-Külfetü ⁵⁹
338 Ebū Bekr u 'Ömer birle Muḥammed
O maḥbûb-ı Ḥudā ol nûr-ı emced
339 Üçi bil bunlaruñ olmuşdı yeksān
Tekellüf aradan olmuşdı pinḥān
340 Ki 'Osmān'da yoḡıdı bu muşāfāt
Bu vaḥdet bu teferrüd hem bu ḥālāt
341 Ki anda vardı şıhriyyet ḥicābı
Anuñ-çün itdi andan iḥticābı
342 Ḥayātta nice oldırsa yeksān
Memātda daḡı böyle oldu bu şān
343 Üçi bir ravza içre oldu medfün
Ki üç dür bir şādef içinde meknün

**El-Menḡabetü'l-Ḥāmise
Fî Buḡzillāhi'l-Müste'an 'Alā Men Ebgāza 'Usmān** ⁶⁰

- 344 Bunu itdi rivāyet diñle Cābir
O rızḡa şākir ü belāya şābır
345 Ki da'vet eylediler Muşṡafā'yı
Namāz-ı meyyite ol pür-şafāyı

58

⁵⁹ "İki kişi arasında yakınlık pekiştikçe resmîyet de ortadan kalkar."

⁶⁰ "Beşinci menkıbe: kendisinden yardım istenen Allah'ın Hz. Osman'a buḡzedene buḡzetmesi."

- 346 Gelicek meyyitüñ katına nāgāh
Ki kılmadı namāzın ol yüzi māh
347 Didiler di niçün bunuñ namāzın
Ki kılmaduñ hem itmedüñ niyāzın
348 Ki senden görmedükdi biz bu hāli
Buña hikmet nedür iy qadri ‘ālī
349 Didi ‘Osmān’a bu buğz eyler imiş
Hem aña nā-sezā söz söyler imiş
350 Aña pes buğz idüp Allāhu Cebbār
Namāzın kılmazsun dimiş o Qahhār
351 Anuñ-çün kılmadum anuñ namāzın
Anuñ-çün itmedüm anuñ niyāzın
30^a 352 Şağın buğz eyleme bunlara zinhār
Ki hışm ider saña Allāhu Qahhār
353 Şağın aşhāba itme nā-sezāyı
Ki ‘uqbāda çekersin sen cezāyı
354 Şağın aşhāba itme bed-gümānı
Hudā başuña tar eyler cihānı
355 Hudā hışmından olanlar hirāsān
Bulan anlar durur ‘uqbāda ihsān

**Fī-Fazlı Esedullāhi’l-Gālib Emīru’l-Mu’minīn ‘Alī Bin Ebī Tālib
El-Menqabetü’l-Ülā
Fī Qar’i Bābe Dāri’s-Selām Ba’de Qar’i’n-Nebī ‘Aleyhi’s-Selām⁶¹**

- 356 Rivāyetdür ‘Alī’den didi ol şīr
Resūlullāh idüpdür baña tebşīr
357 Ki evvel qar’ iden bāb-ı cinānı
Sen olduñ yā ‘Alī itme gümānı
358 Ki benden soñra fetḫi sen idersin
Hısāb olmazsuzın ‘adne gidersin
359 Enes itdi rivāyet eyle iz‘ān
Resūle geldi bir hoş ṭayr-ı büryān
360 Hudā’ya didi iy mu’tī-i āmāl
Eḫabb kullaruñdan bir kuluñ şal
361 Gelüp bizümle ekl itsün bu ṭayrı
Gelüp ol dem ‘Alī buldı bu ḫayrı
362 Resūl ile yidi ol ṭayrı ferḫān
Aña oldı müyesser bil bu ihsān
363 Eḫabb-i bendegānı Müste‘ānuñ
‘Alī’yimiş bilindi ol Hudā’nuñ
364 Eḫabb-i nās olmağdan Hudā’ya
‘Alī olmaz mufaḫḫal ma‘adāya
365 Ebū Bekr ü ‘Ömer’den olmaz efḫal
Ki anlar fazl ile oldı müseccel
366 Eḫabb-i bendegān şāh-ı cihāna
Ki şeyḫeynden geçicek Müste‘āna

⁶¹ “Allah’ın yenilmez aslanı, müminlerin emiri Ali bin Ebi Talip hakkındaki menkıbeler. Birinci menkıbe: Hz. Peygamber’den sonra cennetin kapısını Hz. Ali’nin çalması.”

- 367 'Alî oldu dimekdür eyle iz'ân
Şehâdet itdi kim âyât-ı Qur'ân
368 Ebû Bekr 'Ömer'dür ekme-i nâs
Nebîlerden geçecek efdal-i nâs

El-Menkabetü's-Sâniyye
Fî-Kevni Ahi'n-Nebiyü'l-Muştafâ Fî'l-Ülâ ve'l-Uhrâ⁶²

- 369 Didi İbni 'Ömer idüp rivâyet
Ki iz'ân eyle iy ehl-i dirâyet
30^b 370 Kâmu aşhâbını Aḥmed ne kim var
Ki bir biriyle kardaş itdi hem yâr
371 Kâmusına birâder oldu peydâ
Hemân ancak 'Alî kalmışdı yektâ
372 Gelüp didi Resûl'e gözi nemgîn
Niçin bir aḥ baña olmadı ta'yîn
373 Didi Aḥmed ki dökmesün gözüñ yaş
Ki sensin iki evde baña kardaş
374 Ki hem dünyâ vü 'uqbâda baña yâr
Seni itdi Ḥudâ olma yüri zâr
375 'Alî'ye bunda var büşrâ-yı a'zam
Ki maḥbûb-ı Ḥudâ'ya ola hem-dem
376 İki evde ola anuñ qarîni
Ola faḥr-i cihânuñ hem-nişîni

El-Menkabetü's-Sâlişe
Fî-Kevni Muḥibbi'llâhi Te'âlâ Evfer Min Muḥibbihi'l-Muştafâ İlâ 'Aliyyi'l-murtezâ⁶³

- 377 Ne didi istimâ' it İbni 'Abbâs
O faẓl u 'ilm ile 'allâme-i nâs
378 Atam 'Abbâs ile ben câlis idüm
Resûlüñ meclisinde mûnis idüm
379 Ki nâgeh oldu dâḥil Şîr-i Yezdân
Gelüp virdi selâmu şâd u ḥandân
380 Beni kâlkup anı yanına aldı
Ki cânânını şan cânına aldı
381 Ki koçdı anı çeşmin itdi taḫbîl
Ki şağ yanına alup kıldı tebcîl
382 Bu ikrâmın göricek Muştafâ'nuñ
'Alî-yi Murtezâ'ya ol şafânuñ
383 Resüllullâh'a ol dem didi 'Abbâs
Ne hoş sevdüñ anı iy dîde-i nâs
384 Didi yâ 'amm vallâhî o Allâh
Bunu artuḫ sever benden ol âgâh
385 Ki zürriyyâtını cümle nebînuñ
Ḥudâ şulbünde kodı her birinüñ
386 Benüm zürriyyetüm cümle ne kim var
Kodı şulb-i 'Alî'de ol ḥaber-dâr

⁶² "İkinci menkıbe: Hz. Ali'nin dünyada ve ahirette Hz. Peygamber'in kardeşi olması hakkında."

⁶³ "Üçüncü menkıbe: Allah'ın Hz. Ali'yi Hz. Peygamber'in sevdiğinden daha çok sevmesi hakkında."

- 387 Şağın itme bu işde sen gümānı
Budur Şīr-i Hūdā kân-ı ma‘ānī
388 Benem ‘ilme medīne bu durur bāb
Ki kapudan girilür şehre der-bāb
389 Ki kapu olmasa şehre girilmez
Ki anda ne menāfī‘ var görülmez
31^a 390 Murāduñ ‘ilm ise yanaş ‘Alī‘ye
Ledün ‘ilmi (...) velīye⁶⁴
391 Ki tā fetḥ ide ‘irfān bābın Allāh
Olasın sırra vākıf merd-i āgāh
392 ‘Alī‘nūñ fazlı bundan oldı ma‘lūm
Ne ‘ālī-kaḍr imiş sırr oldı mefhūm
393 ‘Alī‘nūñ ‘ışık-ı pākin yā İlāhī
Müyesser it bize iy luḫfı vāfī

El-Menḳabetü‘r-Rābī‘a

Fī-Nuşretillāhi Te‘ālā İlä Ḥabībihi‘l-Muştafa‘ Bi-‘Aliyyi‘l-Murtezā Kerremallāhu Vechehū⁶⁵

- 394 Rivāyet eyledi ki İbni ‘Abbās
Sevenler oldı anı eşref-i nās
395 Resūl’ūñ biz ḳatında ḥāzır idük
Cemāli şemsine ḥoş nāzır idük
396 Ki geldi Aḥmed’ūñ önüne bir ḫayr
Ki oldı zāhir ol dem anda bir ḫayr
397 Bırakdı ḫicrine bir levz-i ḥaḍrā
Nebī aldı anı ol yüzi zehrā
398 Öpüp ol levzi kesr eyledi ol dem
İçinden ḳıkdı bir ḥoş dürr-i ekrem
399 Ne dür dürr-i büzürgdür kim virür tāb
Ne dür dürr-i yetīm ü dürr-i nā-yāb
400 Ki bil ol dürr-i ḥadrāda yazılmış
Ki şaru ḫaḫḫ ile anda ḳazılmış
401 ‘Alī birle Resūl’e nuşret itdüm
Ki mü‘min ḳullaruma raḫmet itdüm
402 Şecā‘at şehrine ḳıldum anı şāh
Seḫāvet burcına ḳıldum anı māh
403 Şanemden yüzini itdüm mükerrem
Ki görmedi gözi aşnām bir dem
404 Bu iḫsānı aña çün itdi Allāh
Anuñ-çün aña dirler Kerremallāh

64

⁶⁵ “Dördüncü menkabe: Sevgilisi Muhammed Mustafa’ya Allah’ın Hz. Ali ile yardım etmesi. Allah onun yüzünü şereflendirsin.”

El-Menķabetü'l-Ĥāmise
Fî-Reddillâhi's-Şemse Ba'de Ğurûbihâ İle's-Semâ'i Li-Yuşalli'l-'Aşra 'Alî Radıyallâhu
'Anh Fî-Vaķtihil⁶⁶

- 405 Rivâyetdür Resûlullâh-ı ķā'im
'Alî faĥzında olmuş idi nâ'im
- 406 'Alî ķılmamış idi daĥı iy cān
Şalât-ı 'aşrı ol serdâr-ı merdān
- 31^b 407 Ķarîb oldu güneş vaķt-i ğurûbâ
Ki ķorķudup (...) ol ĥübâ⁶⁷
- 408 Revâ görmedi uyarmaĥa anı
O maĥbûb-ı Ĥudâ faĥr-i cihānı
- 409 Güneş daĥı ŧolındı oldu pinhān
'Alî ĥavf ile ol dem oldu lertzān
- 410 Uyandı uyĥudan ol faĥr-i 'ālem
Aña bildirdi bu ĥāli bir ādem
- 411 'Alî ķılmadı 'aşrı yâ Muĥammed
Nedür dermān buyur iy merd-i emced
- 412 Hemān itdi du'ā Allāh'a ol māh
Ki şemsi eyleye redd ol şehensāh
- 413 Hemān şems inleyüp çıķdı hevāya
Ufuķdan irdi bir demde semāya
- 414 'Alî ķıldı şalâtı oldu ferĥān
'İnāyet eyledi ol şāh-ı Sübĥān
- 415 Ki vaķtı içre ol itdi edāyı
Şenâ vü ĥamd ile ańdı Ĥudā'yı
- 416 Bu i'cāzuń olıcaķ pes ĥuşûli
Hemān dem döndi şems itdi ufûli
- 417 Bu i'cāzı ki aşĥāb anda gördi
'Alî'nüń ķadri pes a'lāya irdi
- 418 'Alî 'alî iken a'lāya çıķdı
Ĥudâ ķıldı nazar bālāya çıķdı
- 419 İlahî ĥürmetine ol 'Alî'nüń
Daĥı hem 'izzetine ol velînüń
- 420 Ferāmüş itme bizi de 'aĥādan
Şefā'at kılmıyesser Muşţafā'dan
- 421 Olup 'işyānumuz ma'fû vü maĥfûr
Girevüz cennetüñe şād u mesrûr
- 422 Egerçi kim ĥaĥâyāmuz firāvān
Velî deryā-yı luĥfuń oldu 'ummān
- 423 'İnāyet baĥri yanında ĥaĥâyā
Ki bir kaĥre durur ancaķ Ĥudāyā
- 424 Ki deryāyı nice ide mükedder
Ki bir kaĥre eyā Allāhu Ekber

⁶⁶ Beşinci menkıbe: Allah'ın Hz. Ali'nin ikinci namazını vaktinde kılması için güneşini geri çevirmesi hakkında."

- 425 Ḥabībūñ ḥürmetine eyle āzād
Cehennemden olavuz tā ki dil-şād
426 Koyasın bizi faẓluñla cināna
Viresin ‘adn içinde āşiyāne

Hāzihī Ḥātimetü Hāzihī’r-Risāle⁶⁸

32^a

(...)⁶⁹

[Ḥasan ve Hüseyn] Kaḍ Kīle Fī-Medḥihimā⁷⁰

Beyt

- 427 Ben nice medḥ idem Ḥasan ile Hüseyni kim
İki Hümā durur raḍiyallāhu ‘anhumā

Hikāyet

Mefā’ilün fe’ilātün mefā’ilün fe’ilün

- 428 Rivāyet oldı Nebī’den ki ol ḥabīb-i Ḥudā
Ki cālis idi evinde o rehnümā-yı verā
429 Ki girdi Fāṭma aña ḥazīne vü ḡamnāk
Ḡam ile olmuş idi iki gözleri nemnāk
430 Görüp bu ḥālī didi aña iy gözüm nūrı
Nedür bu ḥüzn u bükā vü bu zār ile zūrī
431 Didi ki yitdi bu gün bil Hüseyn ü daḥı Ḥasen
Ne deñlü kim aradum bulmadum iy vechi ḥasen
432 Nebī buyurdu ki anları ḥıfz ider Allāh
Ki luṭfi çokdur anuñ ḡam yime yüri vallāh
433 Hemān iki elini ḡaldırup nidā itdi
Ki oḡudu bu du‘āyı Ḥaḡ’a şenā itdi

Ve’ d-Du‘ā’u Hāzā⁷¹

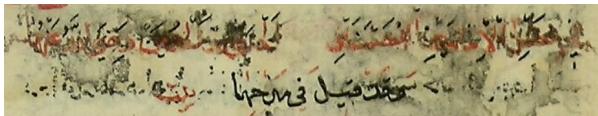
Allāhümme yā ze’l-celālī ve’l-ikrām yā Ḥāfızu Nūḥa fī’l-mā’i ve Yūnuse fi baṭni’l-ḥūti ve Yūsufa fī’l-bi’ri ve Mūsā’e fī’l-yemmi ve İbrāhīme fī’n-nāri ve Muḥammede fī’l-ḡāri yā İlāhe’s-semā’e ve’l-arz kun lehumā ḥāfızen⁷²

Tercemetu’ d-Du‘ā’i Manzūmen⁷³

Fe’ilātün mefā’ilün fe’ilün

- 434 Muştafā ol ḥabīb-i Rabb-i enām
Didi yā ze’l-celālī ve’l-ikrām
435 Şaḡlayan Nūḥ’ı mevc-i deryādan
Baṭn-ı ḥūt içre Yūnus’ı mādan

⁶⁸ “Bu risalenin sonudur.”

⁶⁹

⁷⁰ “Hz. Hasan ve Hüseyn’in övgüsü hakkında.”

⁷¹ “Bahsi geçen dua budur.”

⁷² “Ey ululuk ve cömertlik sahibi Allah’ım! Ey Nuh’u suda, Yunus’u balığın karnında, Yusuf’u kuyuda, Musa’yı denizde, İbrahim’i ateşte, Muhammed’i mağarada koruyan Allah’ım! Ey göklerin ve yerin ilahı, o ikisini koru.”

⁷³ “Duanın nazmen tercümesi”

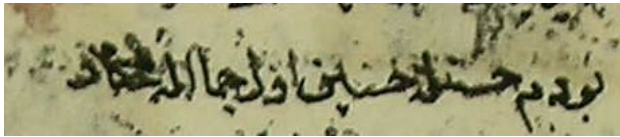
- 436 Yūsuf'a bi'r içinde 'avn iden
Yemm içinde Kelīm'i şavn iden
437 Şaklayan hem Hālil'i nār içre
Hıfz iden Muştafā'yı gār içre
438 Yā İlähe's-semā'e ve'l-arzīn
Yā keşire'l-'aṭā Hudā-yı mübīn
439 Hāsen ile Hüseyn'i eyle maşūn
İy Kerīm ü Raḥīm ü kün fe-yekūn

Nazm

Mefā'iliün fe'ilātün mefā'iliün fe'iliün

- 440 Hemān ki itdi du'āyı tamām o ḥayru'l-enām
Ki indi gökden aña Cebre'il 'aleyhi selām
32^b 441 Didi aña ki eyā Muştafā du'āyı Hudā
Ḳabūl eyledi bilgil katında oldu revā
442 Bu dem Hāsanla Hüseyn ol (...) ⁷⁴
İkisi uyḥudadur (...) ⁷⁵
443 Hudā-yı pāk aña gönderdi bir melek necīl
Ki hıfza itdi Hāsanle Hüseyni itdi vekīl
444 Tebessüm itdi nebī işidüp bu büşräyı
Ki muştuladı kızına bu luṭf-ı Mevlā'yı
445 Ki vardılar aña bir ki şahābe bile nebī
Ki bir biriyle çoçuşup yatur ol iki [şabī]
446 Hemān o demde uyandı Hüseyn ü daḥı Hāsen
Resūl'ün oldu cemāli ḥāsen iken aḥsen
447 Pes aldı sağ omuzu üstine Nebī Hāsen'i
Hüseyni şol omuzı üstine o ḳadri senī
448 Görüp bu ḥālī Ebū Bekr didi yā Aḥmed
Birini ben götüreyin baña vir iy emced
449 Aña virmedi ikisi bile olup ḥāmil
Ki geldi Fāṭma'ya ol ker[em] ile kāmīl
45 Ki bir kişi görüp anı didi ki iy maḳbūl
Ne ḥūb oldu bu dem ḥāmil ü daḥı maḥmūl
451 Pes ol zamān didi Aḥmed Hudā'ya yā Mevlā
Ki bunları seveni sen de sev eyā a'lā
452 Ki sevmeyenleri sevme eyā Ḥakīmullāh
Ki 'ilm ü ḥikmet iledür işüñ senüñ vallāh

74

75

**Ve Hāzā Kavluhū ‘Aleyhi’s-Selām:
Allāhümme vāli men vālāhumā ve ‘ādi men ‘ādāhumā⁷⁶**

- 453 Ki hikmet-i ezelīde budur muḳadder olan
Ki ‘ilm-i lem-yezelīde budur müyesser olan
454 Seni sevenlere bāğ-ı cinān ola erzān
‘Adāvet ehlinūñ ammā ola yeri nīrān
455 Cenānumuzda senūñ sevgūñi sen it muḳkem
Ki mübteğā bu durur senden iy ḫaḳīm ü ḫakem
456 Ḥabībūñūñ daḫı ‘ışḳı derūnumuzda ṭola
Şaḫābesine sevgi dilde muḳkem ola
457 Ki bizi ḫaşr idesin anlar ile yā Mevlā
Cenābuña irişüp işimüz ola a’lā
458 Cemāl-i pākūñi anlar ile idüp seyrān
Behişt içinde ola ‘işümüz ide rıdvān

Temme’l-kitāb bi-‘avnilāhi’l-Vehhāb fī-tārīḫ sene şemān ve şemānīn ve tis’a mi’e⁷⁷

Fe’ilātün mefā’ilün fe’ilün
Her ki ḫāned du’ā ṭama‘-dārem
Zān ki men bende-i günehkārem⁷⁸

⁷⁶ Allah’ım bu ikisini seveni sen de sev; bu ikisine düşmanlık edene sen de düşman ol.”

⁷⁷ Bu kitap Allah’ın yardımıyla 988 yılında tamamlandı.

⁷⁸ Bu günahkâr kulun kitabını okuyan herkesten dua beklerim.

SONUÇ

Tespit edilen tek nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu 4027'de kayıtlı Abdülmecid bin Şeyh Nasuh tarafından 1580-81 tarihinde telif edilen *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifin fî menākıbi'l-Hulefâ'i'r-Rāşidîn* adlı toplam 458 beyitten oluşan Dört Büyük Halife menakıbnamesi incelendi.

Eserde aktarılan menkıbelerin tümü mesnevi nazım biçiminde ve mesnevilerde sıkça tercih edilen *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün* (hezec-i müseddes-i mahzûf) vezni tercih edilmiş, bununla birlikte eserin dibacesinde ve hatimesinde yer yer farklı vezinlere geçilmiştir. Eserde yer yer kafiye ve vezin kusurları olsa da ait olduğu türe kıyasla edebi yönden iyi bir seviyede olduğu tespit edildi. Eserin tamamına yakınınu oluşturan anlatı kısmında sade bir üslup tercih edilirken menkıbesi aktarılan kişilerin övüldüğü beyitlerde edebi sanatlardan istifade edilmiştir. Eserde özellikle tarsi sanatının başarılı örneklerini görmek mümkündür.

Zeyniyye tarikatine mensup çok yönlü bir sufi tarafından kaleme alınan bu eserde yer yer rivayetlerin kaynağına işaret edilmiştir. Bu da eserin müellifinin âlim oluşuyla ilişkilidir. Dört Halifeyle ilgili seçilen menkıbelerin ortak noktası olarak onların her birine saygı ve sevgide kusur etmeme vurgusu dikkat çeker. Bu da müellifin ehl-i sünnet anlayışını yansıtmaya çabasının doğal bir sonucudur.

Eserin kaydedildiği yazma üst kısmından nem aldığı için mürekkep dağılmış bunun sonucu olarak kimi beyitler kısmen kimileri ise tamamen okunamaz bir hale gelmiştir. Bununla birlikte bu kısımlar eserin anlaşılmasına engel teşkil edecek düzeyde değildir. Bu kısımların ileride ortaya çıkarılacak yeni nüshalarla tamamlanacağı umudundayız.

Sonuç olarak eser hem ilahiyat araştırmalarına hem de metin tamiri, edebi sanatlar vs. gibi konularla edebiyat araştırmalarına kaynak teşkil edecek mahiyettedir.

Kaynakça

- Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh (Yazma), *Me'debü'l-Fuzalâ'il-'Ârifîn fi Menâkıbi Hulefâ-i Râşidîn*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar No: 4027.
- Ahmed b. Hanbel (2001) *Müsned*, (thk. Şuayb el-Arnâvud vd.) Müessesetü'r-Risale: Beyrut.
- ARSLAN, Mehmet (2017), *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*, Şemseddin Sivâsî, İstanbul: Sivas Belediyesi Kültür Yayınları.
- ATALAN, Mehmet (2012), "Cenknâmelerde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın Yeri", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/1, s.s. 1-13.
- ATEŞ, Ahmet (1970), "Menâkıb", *MEB İslam Ansiklopedisi*, VII, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.s. 701-702.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1945), *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zünûn*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1951), *Hediyetü'l-Arifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Asâru'l-Musannifîn*, (I. cilt), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Müellifleri*, (I-II. cilt), İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- CEYHAN, Âdem (2006a), "Dört Seçkin Dost'un Portresi: Cevrî İbrahim Çelebi'nin Hilye-i Çihâr yâr-ı Güzîn'i", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, s. s. 1-28.
- CEYHAN, Âdem (2006b), *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Kitap.
- CEYHAN, Âdem ve Fatih Koyuncu (2017), "Dört Halifeye Dair Menkibeler ve Râfizî'ye Nasihatler", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, XLI/1, s. s. 1-43.
- ÇAVUŞOĞLU, Ali (2005), "İslâmî Türk Edebiyatının İlk Ürünlerinde Hulefâ-yı Râşidîn", *İSTEM*, 6, s.s. 237-244.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998), *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÇETİN, İsmet (1997), *Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim (2015a), "Mecîdî'nin Mirâciye'si", *Turkish Studies*, X/8, s. s. 849-886.
- DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim (2015b), *Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh'un Manzum Kıyafetnâme'si* (İnceleme- Metin- Dizin), İstanbul: Asmaaltı Yayınevi.
- DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim (2022), "16. Yüzyıl Sûfi Şairlerinden Abdülmeccid Bin Şeyh Nasûh'un (Mecîdî) Kıssa-i Çoban Mesnevisi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28, İstanbul, s. s. 64-122.
- DEYLEMÎ, Ebu Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr (2010), *Müsnedü'l-Firdevs*, II, Beyrut: Dâru'l kütübü'l 'ilmiyye.
- DURMUŞ, Ersin (2015), *Dört Halifeden Dört Yüz Hikmet Şerh-i Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- ERBAŞ, Muammer (2006), "Bir Osmanlı Müfessiri: Abdülmeccid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl (ö. 973/1565) ve Eserleri" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24, s. s. 161-186.
- ERDOĞAN, Mehtap (2013), *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- GÜLERER, Salih (2013), "Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler ve Menâkıbnâme Yazıcılığı", *Tarih Okulu Dergisi*, 16, s. s. 233-262.
- GÜRER, Abdülkadir (2007). "Lem'î'nin Kafiye Risalesi: Risâletü'l-Kâfiyeti'l-Vâfiye", *Türk Dilleri Araştırmaları*, 17, İstanbul, s. s. 133-176.
- GÜZEL, Abdurrahman (2014), *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, (6. bas.), İstanbul: Akçağ Yayınları.
- HAYTA, Ufuk (2008), *Abdülmeccid b. Nasûh Tosyevî'nin (ö. 1588) Hayatı, Eserlerive el-Hüdâ ve'l-Felâh Adlı Tefsîr Risâlesininin Tahkîki*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- HAYTA, Ufuk ve Abdülhamid Birışık (2007), "Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh Tosyevi ve Cevahirü'l-Kur'ân ve Zevâhirü'l-Furkan Adlı Tefsi Risalesinin ilmi Değeri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI/2, s. s. 343-367.
- HEKİMOĞLU, Muhammed (2019) (Haz), *Taşköprülüzâde Ahmed Efendi Eş-Şakâ'iku'n-Nu'Mâniyye Fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- KALE, Zehra (2016), *Muhyî'nin Şehd-i Ebrar İsimli Manzum Dört Halife Menakıbnamesi (İnceleme - Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KEHHALE, Ömer Rıza (1957), *Mu'cemü'l-Müellifîn: Teracimu Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî.
- KİREMİTÇİ, Ferdi (2017), *Hilye-i Sâdât (Nakş-Bendî Silsilesinin Manzûm Menâkıb ve Şemâli) (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım-Dizin)*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- KİREMİTÇİ, Ferdi (2018), "Türk İslam Edebiyatında Manzum Menakıbnameler", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 82, s. s. 198-240.
- KURT, Aynur (2015), "Türk Edebiyatında Çehâr-Yâr-ı Güzîn: Abdî'nin Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn ve Haşâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 2015, s. s. 107-126.
- KÜÇÜK, Serhat (2013), "Şeyh Nasûh Efendi ve Hadis Risâlesi Üzerine", *Sûfi Araştırmaları*, 8, s. s. 49-64.
- MERCAN, İsmail Hakkı (2003), "Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menakıbname ve Gazavatnameler Hakkında", *Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi*, VI/0, Aralık, s.s. 107-130.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1986), "Menâkıbnâme", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, C. 6, s. s. 253-257.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1992), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2007), "Evliya Menakıbnameleri", *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, (2. bas.) (Ed.: Talat S. Halman ve diğerleri), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.s. 591-606.
- ÖNGÖREN, Reşat (2003), *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- ÖNGÖREN, Reşat (2013), "Zeyniyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XLIV, s. s. 367-371.
- PALA, İskender (1998), *Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- SARAÇ, M. A. Yekta ve Mustafa Çiçekler (1998), "Kemal Paşa-zâde'nin Kafiye Risâlesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28 (0), s.s. 445-477.
- SARAÇ, M. A. Yekta, (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, (2. bas.), İstanbul: 3F Yayınları.
- ÜNVER, İsmail (1986), "Mesnevi", *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, 417/Temmuz, Ağustos, Eylül, s. s. 415-416.
- YEKBAŞ, Hakan (2012), *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*, Ankara: Asitan Yayınları.
- YEMİNİ, Dervîş Muhammed (2002), *Fazîlet-nâme (Giriş- İnceleme- Metin)*, (Haz. Yusuf Tepeli), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YENİTERZİ, Emine (1993), *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.